

Globalizacija i njezin utjecaj na države u razvoju

Zanjko, Tomislav

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:148:743242>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-25**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij
Trgovinsko poslovanje

**GLOBALIZACIJA I NJEZIN UTJECAJ NA DRŽAVE U
RAZVOJU**

Stručni završni rad

Tomislav Zanjko

Zagreb, Rujan, 2023. godina

Sveučilište u zagrebu

Ekonomski fakultet

Preddiplomski stručni studij

Trgovinsko poslovanje

**GLOBALIZACIJA I NJEZIN UTJECAJ NA DRŽAVE U
RAZVOJU**

**GLOBALIZATION AND ITS IMPACT ON DEVELOPING
COUNTRIES**

Stručni završni rad

Tomislav Zanjko, JMBAG: 0248049962

Mentor : prof. dr. sc. Ines Dužević

Zagreb, Rujan, 2023. godina

___Tomislav Zanjko___

Ime i prezime studenta/ice

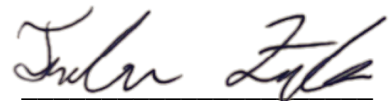
IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____Završni rad_____

(vrsta rada) isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, ___24.09.2023_____

Sadržaj

1. UVOD	1
2. GLOBALIZACIJA I GOSPODARSKI RAZVOJ.....	2
2.1 Definiranje i aspekti ekonomske globalizacije.....	2
2.2 Odnos globalizacije i gospodarskog razvoja.....	9
2.2.1 Definiranje gospodarskog rasta	10
2.2.2 Teorije gospodarskog rasta i razvoja	12
2.2.3 Čimbenici gospodarskog rasta i razvoja.....	14
2.3 Razvoj globalne trgovine i multinacionalnih poduzeća	17
3. UČINCI GLOBALIZACIJE NA ZEMLJE U RAZVOJU	20
3.1. Pregled istraživanja o učincima globalizacije na zemlje u razvoju.....	20
3.2. Ekonomski pokazatelji i pokazatelji globaliziranosti.....	23
4. MEĐUOVISNOST GLOBALIZACIJE I GOSPODARSKOG RAZVOJA ODABRANIH AZIJSKIH ZEMALJA.....	25
4.1. Čimbenici gospodarskog razvoja odabranih azijskih zemalja	25
4.1.1. Kina	25
4.1.2 Indija.....	27
4.1.3 Vijetnam	29
4.2. Pregled temeljnih pokazatelja razvijenosti odabranih zemalja	30
4.2.1 Kina	30
4.2.2 Indija.....	33
4.2.3 Vijetnam	35
4.3 Diskusija o mogućnostima gospodarskog rasta i razvoja odabranih zemalja	38
5. ZAKLJUČAK.....	42
LITERATURA	44

1.UVOD

Globalizacija se može definirati kao proces sve veće međunarodne integracije i povezanosti u svim aspektima života, uključujući trgovinu, financije, tehnologiju, kulturu i politiku. Utjecaj globalizacije na države u razvoju je kompleksna tema koja se često raspravlja u akademskim krugovima, politici i medijima.

Na pozitivnoj strani, globalizacija može donijeti velike ekonomske koristi državama u razvoju, omogućavajući im pristup novim tržištima i izvorima kapitala. Međutim, globalizacija može također prouzročiti negativne učinke, uključujući nejednakost u raspodjeli bogatstva, gubitak radnih mjesta, te socijalne i ekološke probleme.

Utjecaj globalizacije na države u razvoju ovisi o mnogim čimbenicima, uključujući političku i ekonomsku stabilnost, razinu razvoja tehnologije i infrastrukture, te sposobnosti vlasti da uskladi unutarnje politike s promjenama na globalnoj razini.

U ovome radu detaljno se istražuje kako globalizacija utječe na ekonomski, kulturni i politički razvoj zemalja u razvoju na primjeru Azije: neki primjeri azijskih zemalja u razvoju su Kina, Indija, Vijetnam. Ove zemlje su se istaknule po visokim stopama gospodarskog rasta, industrijskoj proizvodnji, izvozu robe i usluga te povećanju životnog standarda njihovih građana.

Unatoč napretku, azijske zemlje u razvoju još uvijek se suočavaju s izazovima kao što su siromaštvo, nejednakost, nedovoljna infrastruktura, nedostatak obrazovanja i zdravstvenih usluga te ekološki problemi. Ipak, njihov kontinuirani gospodarski rast i napor za smanjenje siromaštva svjedoče o njihovom potencijalu za daljnji razvoj i napredak.

2. GLOBALIZACIJA I GOSPODARSKI RAZVOJ

2.1 Definiranje i aspekti ekonomske globalizacije

Globalizacija se može opisati kao proces u kojemu se sve više razvijaju nacionalistički i lokalni pogledi, ali u kontekstu šire perspektive međusobno povezanog svijeta. Ona promiče slobodan protok usluga, dobara i kapitala preko nacionalnih granica. Ovaj proces obuhvaća razvoj političkih, društvenih i gospodarskih odnosa među zemljama, te bolje razumijevanje uvjerenja i očekivanja različitih društava i kultura. Također, globalizacija se bavi međusobno povezanim pitanjima kao što je intenziviranje međunarodnih odnosa.

Ekonomska globalizacija se odnosi na proces integracije nacionalnih gospodarstava u svjetsko gospodarstvo putem slobodne trgovine, stranih investicija, međunarodne financijske suradnje i globalne povezanosti. Neki od aspekata ekonomske globalizacije su: Slobodna trgovina: Ekonomska globalizacija potiče otvaranje tržišta i smanjenje trgovačkih barijera, kao što su carine i kvote. To omogućuje slobodan protok roba i usluga između zemalja te potiče međunarodnu trgovinu. Strane investicije: Ekonomska globalizacija potiče investicije iz inozemstva, što uključuje ulaganje kapitala, tehnologije i znanja u druge zemlje. To može potaknuti gospodarski rast, stvaranje radnih mjesta i transfer tehnologije. Međunarodna financijska integracija: Globalizacija omogućuje slobodno kretanje kapitala preko granica, uključujući ulaganja, kreditiranje i financijske transakcije. To povećava likvidnost tržišta, pruža mogućnosti za financiranje projekata i potiče razvoj financijskog sektora. Globalne korporacije: Ekonomska globalizacija je omogućila razvoj multinacionalnih korporacija koje djeluju širom svijeta. Ove korporacije imaju globalne lance opskrbe, distribucijske mreže i investicijske aktivnosti. One imaju značajan utjecaj na svjetsko gospodarstvo i tržišne trendove. Regionalna ekonomska integracija: Pojavljuju se regionalni blokovi kao što su Europska unija, NAFTA, ASEAN i drugi koji promiču slobodnu trgovinu i integraciju gospodarstava u određenim regijama. Tehnološki napredak: Globalizacija potiče razmjenu tehnologije i znanja između zemalja. Napredak u komunikacijskoj tehnologiji omogućuje bržu i efikasniju komunikaciju među poslovnim subjektima diljem svijeta, što pridonosi bržem razvoju novih ideja i inovacija. Utjecaj na radnu snagu: Globalizacija ima i utjecaj na tržište rada. U nekim zemljama dolazi do premještanja proizvodnje u zemlje s nižim troškovima radne snage, dok se

u drugim zemljama otvaraju nova radna mjesta u sektorima usluga i visokotehnološkoj industriji.

Važno je napomenuti da ekonomska globalizacija ima svoje prednosti, poput povećanja gospodarskog rasta, smanjenja siromaštva i većeg izbora roba i usluga, ali također može izazvati i izazove, kao što su nejednakost, negativan utjecaj na okoliš i gubitak radnih mjesta u određenim sektorima.

Proces globalizacije sugerira da će se izazovi u postizanju nadolazećeg prosperiteta i rasta, posebno za one u razvoju, nastaviti intenzivirati bez obzira na veličinu zemalja. S ove točke, iako je to ponekad kontra konceptu globalizacije, mnoge zemlje pokušavaju ući u regionalne trgovinske sporazume sa susjednim državama kako bi si osigurale neku vrstu strateške zaštite (Read, 2004).

Mnoge zemlje u razvoju su poduzele napore kako bi potaknule svoj gospodarski rast putem politika usmjerenih prema van, s ciljem integracije u globalno gospodarstvo. Iako su mnoge studije istraživale čimbenike poput tehnološkog znanja, prirodnih resursa, ljudskog i fizičkog kapitala u kontekstu ekonomskog rasta, postoji sve veći interes za istraživanje utjecaja globalizacije na ekonomski rast u zemljama u razvoju.

Cilj ovih studija je proučiti kako se globalizacija odražava na gospodarski rast u tim zemljama. To uključuje analizu učinaka kao što su povećani protok trgovine, strane investicije, integracija u globalne lance opskrbe i pristup međunarodnim tržištima. Ove studije istražuju kako ovi faktori utječu na različite sektore gospodarstva, generirajući radna mjesta, tehnološki napredak i poboljšanje ukupne konkurentnosti.

Takva istraživanja također obuhvaćaju analizu mogućih negativnih aspekata globalizacije, kao što su povećana nejednakost, socijalne i ekološke posljedice. Važno je razumjeti kako se ovi utjecaji mogu razlikovati ovisno o kontekstu zemlje i njezinoj sposobnosti da iskoristi prednosti globalizacije.

Iako neki građani Sjedinjenih Država ne mogu precizno locirati kineski grad Peking na karti, oni već kupuju znatan broj proizvoda koji su proizvedeni u tom gradu. Prema izvješću Banke federalnih rezervi iz San Francisca objavljenom 2010. godine, gotovo 35 posto svih cipela i odjeće prodanih u Sjedinjenim Državama proizvedeno je u Kini, dok domaći udio iznosi samo 3,4 posto. Mnogi ekonomisti priznaju da globalizacija ima koristi za pojedinačna gospodarstva diljem svijeta, uključujući smanjenje vojnih sukoba, povećanje konkurencije, veću

učinkovitost tržišta i širenje bogatstva širom svijeta. Međutim, općenito mišljenje javnosti je da su kratkoročno gledano rizici s kojima se globalizacija suočava znatno veći od koristi koje pruža (Kuepper, 2017).

U ekonomskom smislu, globalizacija obuhvaća razne, ali međusobno povezane aspekte, kako je istaknuto u radu autora Read (2004). Ti aspekti mogu se sažeti na sljedeći način:

Liberalizacija međunarodne trgovine: Uz pomoć poboljšanja pravila Svjetske trgovinske organizacije (WTO), međunarodna trgovina je postala liberalizirana. To uključuje smanjenje trgovinskih barijera i carina kako bi se potaknuo slobodan protok roba i usluga. Liberalizacija tečajnih režima i međunarodnih tokova kapitala: Postoji povećana fleksibilnost u tečajnim režimima i slobodniji tokovi kapitala, što rezultira povećanim međunarodnim tokovima kapitala i većom mobilnošću kapitala u obliku kratkoročnih i dugoročnih investicija. Globalizacija je dovela do širenja proizvodne osnove na globalnoj razini. Zemlje u razvoju, poput onih u jugoistočnoj Aziji, doživjele su proces industrijalizacije i postale važni proizvođači roba za globalno tržište. Brzi razvoj komunikacijske tehnologije omogućio je ubrzani protok usluga, roba i informacija na globalnoj razini. Liberalizacija međunarodne trgovine i ulaganja omogućila je multinacionalnim kompanijama da postanu ključni akteri u tokovima kapitala i međunarodnim gospodarskim aktivnostima. One imaju globalno prisustvo i sudjeluju u međunarodnom poslovanju. Globalizacija je dovela do povećanja konkurencije između država i poduzeća na međunarodnoj razini. Države i poduzeća natječu se za tržišni udio i resurse na globalnoj razini. Konkurencija među poduzećima postaje sve koncentriranija, a manja poduzeća se suočavaju s povećanim ulaznim preprekama u globalnom okruženju.

Ovi aspekti globalizacije u ekonomskom smislu reflektiraju promjene i dinamiku koje se događaju u međunarodnom gospodarstvu.

Postoji obilje argumentacija u literaturi o rastu i razvoju i vezi između gospodarskog rasta i globalizacije, ali ta veza često ostaje proturječna i dvosmislena. Teorijske studije rasta pružaju različite perspektive na odnos između rasta i globalizacije. Neki istraživači tvrde da globalizacija može imati negativne učinke na gospodarski rast zemalja koje imaju slabu političku stabilnost i institucije. S druge strane, druge studije sugeriraju da globalizacija može imati pozitivne učinke putem povećanja kapitala, poboljšanja faktorske produktivnosti, širenja tehnologije i učinkovite alokacije domaćih resursa.

Globalizacija nije nov pojam, ali njezin utjecaj na pojedine zemlje znatno se proširio od 1980-ih. Ekonomski učinci globalizacije rezultirali su porastom međuovisnosti gospodarstava i značajnim povećanjem udjela prekogranične trgovine uslugama i robom. Međutim, ova kretanja ne utječu na sva gospodarstva svijeta na isti način. Učinci globalizacije mogu varirati ovisno o specifičnim kontekstima i karakteristikama pojedinih zemalja (Lazibat i Kolaković, 2004).

Važno je napomenuti da su istraživanja o odnosu između gospodarskog rasta i globalizacije složena i da rezultati mogu biti ovisni o mnogim čimbenicima, kao što su politička stabilnost, institucionalna okruženja, razina razvoja, sektorska struktura i druge specifičnosti svake zemlje. Stoga je potrebno daljnje istraživanje kako bi se bolje razumjelo kako globalizacija utječe na gospodarski rast i razvoj zemalja diljem svijeta.

Dok se proces globalizacije dobro razvija u industrijskim gospodarstvima s naprednom ekonomskom bazom, status zemalja u razvoju i manje razvijenih zemalja često se mijenja na negativan način.

Globalizacija je postala jedan od najčešće korištenih pojmova u politici, sociologiji, kulturi i posebno u gospodarstvu. Međutim, istodobno su se pojavili i rastući anti globalizacijski pokreti koji često izražavaju protivljenje globalizaciji na konferencijama diljem svijeta. Ove kontradiktorne reakcije izazivaju potrebu za detaljnim objašnjenjem procesa.

Joseph Stiglitz (2006) ističe važnost razumijevanja procesa globalizacije s obzirom na te kontradiktorne reakcije. On naglašava da dok globalizacija ima pozitivne učinke na razvijena gospodarstva, kao što su povećanje gospodarskog rasta i povećanje međunarodne trgovine, ona također može imati negativne posljedice na zemlje u razvoju. To uključuje pojavu nejednakosti, gubitak radnih mjesta, iskorištavanje resursa i smanjenje autonomije u donošenju gospodarskih odluka.

Dakle, dok globalizacija može donijeti određene koristi, postoji potreba za pravednijim i uravnoteženijim pristupom koji će uzeti u obzir različite situacije i potrebe zemalja u razvoju. Razumijevanje i analiza procesa globalizacije iz različitih perspektiva pomažu u oblikovanju politika i mjera koje će promicati održivi gospodarski razvoj, smanjenje nejednakosti i osiguranje da svi sudionici imaju pristup prednostima globalnog gospodarstva.

Globalizacija se općenito definira kao proces spajanja nacionalnih ekonomija u jedinstveni svjetski sustav. Ona obuhvaća različite dimenzije života, uključujući kulturu, informacije,

znanost, tehnologiju, ekonomiju i politiku. Može se shvatiti kao proces međuovisnosti modernih zemalja unutar svjetskog sustava.

Globalizacija, uzrokovana znanstveno-tehnološkim napretkom, nije nužno negativna pojava, sve dok se poštuje nacionalni identitet i ne teži njegovom poništenju. Ona uključuje standardizaciju i homogenizaciju proizvoda, cijena, kvalitete i ekoloških kriterija te teži približavanju razine dohotka i kvalitete života te izjednačavanju mnogih kriterija na globalnoj razini.

Važno je naglasiti da globalizacija donosi i izazove. Ona može dovesti do gubitka lokalne kulture, nejednakosti, degradacije okoliša i drugih problema. Stoga je potrebno promicati odgovornu globalizaciju koja uzima u obzir i štiti raznolikost, održivost i dobrobit svih sudionika.

Razumijevanje globalizacije iz različitih perspektiva omogućuje nam da ocijenimo njezine prednosti i nedostatke te oblikujemo politike i mjere koje promiču ravnotežu između globalne integracije i očuvanja nacionalnih identiteta i vrijednosti.

Globalizacija nije nova pojava, već su u povijesti zabilježeni brojni procesi težnje ka suradnji i približavanju zemalja i kontinenata. Već krajem 19. stoljeća, tijekom Industrijske revolucije, dolazi do ubrzanog protoka kapitala i dobara zahvaljujući značajnim tehničkim izumima poput parnog stroja i telefona. Prvi val slobodne trgovine i ekonomskog prosperiteta doveli su Veliku Britaniju u prvi plan tog procesa.

Tehnološki čimbenici su prepoznati kao glavni pokretači suvremene globalizacije, s obzirom da najnovija tehnološka dostignuća omogućuju brzu i nesmetanu migraciju ljudi, protok kapitala i informacija, što dodatno potiče potrebu za globalnom suradnjom. Ključnu ulogu u suvremenoj globalizaciji ima treća tehnološka revolucija, koja uključuje telekomunikacijske sustave, znanstvenu revoluciju, nove oblike transporta, internet i slično. Svi ti tehnološki čimbenici omogućuju nesmetanu komunikaciju znanja, ljudi, informacija i kapitala među zemljama diljem svijeta.

Sinergijski učinak tehnoloških dostignuća potiče i trend formiranja brojnih transnacionalnih i regionalnih udruga diljem svijeta. Primjerice, Europska integracija potaknula je druge zemlje na međusobno povezivanje i jačanje regionalne suradnje.

Joseph Stiglitz (2009) ističe da su tehnološki čimbenici ključni za suvremenu globalizaciju i njezinu brzinu. Oni omogućuju sve veću interakciju i integraciju među zemljama te promoviraju razmjenu znanja, ideja i resursa na globalnoj razini.

Važno je shvatiti da globalizacija nije samo rezultat tehnološkog napretka, već je kompleksan proces koji uključuje političke, ekonomske, kulturne i druge dimenzije. Razumijevanje tih aspekata pomaže nam u oblikovanju politika i mjera koje promiču održivu i inkluzivnu globalizaciju.

U skladu s tim, stvorene su različite regionalne inicijative za promicanje slobodne trgovine i ekonomske suradnje. Primjeri takvih inicijativa su Sjevernoamerička zona slobodne trgovine (NAFTA), Azijsko-Pacifička gospodarska suradnja (APEC) i pregovori Sjedinjenih Država o osnivanju zone slobodne trgovine s zemljama Azijsko-Pacifičke ekonomske suradnje.

Prva faza globalizacije, koja je obuhvaćala industrijsku revoluciju, financije i pomorsku trgovinsku flotu, dovela je do dominacije Velike Britanije kao vodeće gospodarske sile toga vremena. U suvremenoj fazi globalizacije, Sjedinjene Američke Države su se istaknule kao glavna gospodarska sila. Postojao je i plan za uspostavu zone slobodne trgovine koja bi obuhvatila cijelu zapadnu hemisferu do 2005. godine, te predviđanje gospodarskog približavanja između Sjedinjenih Američkih Država i zapadne Europe.

U budućnosti, može se očekivati da će se međunarodna podjela bazirana na centar-periferija odnosu postupno zamijeniti cjelovitom globalnom ekonomijom, u kojoj će dominirati "globalna trijada" - Sjeverna Amerika, Europska unija i regija Istok/Zapad Azije, temeljena na partnerstvu između Sjedinjenih Američkih Država i Europske unije.

Važno je napomenuti da se globalna ekonomija i geopolitička dinamika mogu mijenjati i podložne su mnogim čimbenicima, stoga je teško predvidjeti točan ishod i razvoj u 21. stoljeću. Razumijevanje tih procesa i promjena omogućava bolje upravljanje i prilagodbu globalnim ekonomskim trendovima.

Postoji važno pitanje koje se odnosi na odnos između globalizacije i "vesternizacije" u procesu globalizacije. Postoje dva osnovna pristupa koji se razmatraju u vezi s tim pitanjem.

Prema prvom pristupu, globalizacija je širi pojam od "vesternizacije". U ovom pristupu se ističe da globalizacija uključuje uspješnu kombinaciju zapadne modernizacije i očuvanje nacionalnih obilježja u nekim zemljama, kao što su istočnoazijske zemlje. Ove zemlje su uspjele integrirati određene aspekte zapadne kulture i tehnologije, dok su istovremeno zadržale svoje specifične nacionalne identitete.

Drugi pristup, međutim, promatra globalizaciju kao instrument širenja zapadnog kapitalizma, posebno američkog tipa kapitalizma, i povezanih institucija. Ovaj pristup često podrazumijeva da globalizacija dovodi do "vesternizacije" svijeta, pa čak i "amerikanizacije". Ovdje se globalizacija identificira ne samo s "vesternizacijom", već i s "amerikanizacijom" svijeta.

Važno je napomenuti da je suverenitet nacionalnih država početkom 21. stoljeća bio izložen prijetnjama s obje strane. S jedne strane, postojala je tendencija prenošenja suvereniteta na brojne nadnacionalne i transnacionalne institucije. S druge strane, pojedine skupine, poput etničkih ili vjerskih grupa, pokazivale su tendenciju prema autonomiji i separatizmu. Ova dinamika dovela je do sve veće globalizacije država, uz postupno gubljenje njihovih nacionalnih obilježja.

Razumijevanje ovog odnosa između globalizacije i "vesternizacije" zahtijeva daljnje istraživanje i analizu, s obzirom na složene dinamike i različite perspektive uključene u ovaj proces. Promicanje uravnotežene globalizacije koja uzima u obzir raznolikost kultura, vrijednosti i identiteta ključno je za održivi razvoj i ravnotežu među zemljama u svijetu.

2.2 Odnos globalizacije i gospodarskog razvoja

Gospodarski rast opisuje povećanje količine i kvalitete ekonomskih dobara i usluga koje društvo proizvodi i troši. Iako je definicija gospodarskog rasta jasna, vrlo ju je teško izmjeriti.

Rast se često mjeri kao povećanje prihoda kućanstva ili BDP-a prilagođenog inflaciji, ali važno je imati na umu da to nije njegova definicija – baš kao što je očekivani životni vijek mjera zdravlja stanovništva, ali svakako ne definicija zdravlja stanovništva. Mjere dohotka samo su jedan od načina da se razumije ekonomska nejednakost između zemalja i promjena blagostanja tijekom vremena. Bruto domaći proizvod (BDP) gospodarstva je mjera ukupne proizvodnje. Točnije, to je novčana vrijednost svih finalnih dobara i usluga proizvedenih unutar zemlje ili regije u određenom vremenskom razdoblju (Roser 2013).

Gospodarski rast je povećanje proizvodnje ekonomskih dobara i usluga, u usporedbi iz jednog razdoblja u drugo. Može se mjeriti nominalno ili realno (korigirano za inflaciju). Tradicionalno, agregatni ekonomski rast se mjeri u smislu bruto nacionalnog proizvoda (BNP) ili bruto domaćeg proizvoda (BDP), iako se ponekad koriste alternativne metrike (Porter, 1999).

Gospodarski rast je najmoćniji instrument za smanjenje siromaštva i poboljšanje kvalitete života u zemljama u razvoju. I istraživanja u različitim zemljama i studije slučaja zemalja pružaju nevjerojatne dokaze da je brz i održiv rast ključan za brži napredak prema Milenijskim razvojnim ciljevima. Rast može stvoriti dobre krugove prosperiteta i mogućnosti.

Snažan rast i prilike za zapošljavanje poboljšavaju poticaje roditeljima da ulažu u obrazovanje svoje djece. To može dovesti do pojave jake i rastuće skupine poduzetnika, što bi trebalo stvoriti pritisak za poboljšano upravljanje.

Snažan gospodarski rast stoga unapređuje ljudski razvoj, koji zauzvrat potiče gospodarski rast, ali pod različitim uvjetima, slične stope rasta mogu imati vrlo različite učinke na siromaštvo, izgleda za zapošljavanje siromašnih i šire pokazatelje ljudskog razvoja. Razmjer u kojem rast smanjuje siromaštvo ovisi o stupnju do kojeg siromašni sudjeluju u procesu rasta i udjela u njegovim prihodima.

Stoga su i tempo i obrazac rasta važni za smanjenje siromaštva. Uspješna strategija smanjenja siromaštva u svojoj srži mora imati mjere za promicanje brzog i održivog gospodarskog rasta. Izazov za politiku je kombinirati politike koje promiču rast s politikama koje dopuštaju siromašnima da u potpunosti sudjeluju u mogućnostima koje se otvaraju i tako doprinesu tome rastu. To uključuje politike za bolje funkcioniranje tržišta rada, uklanjanje rodnih nejednakosti i povećanje financijske uključenosti.

Nove tehnologije nude ne samo potencijal „nadoknađivanja” već i mogućnosti „preskoka”. Nova znanost nudi bolje izgleda u proizvodnom i uslužnom sektoru. Budući rast također će morati biti ekološki održiv. Potrebno je bolje upravljanje vodom i drugim prirodnim resursima, zajedno s kretanjem prema tehnologijama s niskim udjelom ugljika u razvijenim zemljama i zemljama u razvoju. Uz odgovarajuće institucije, rast i održivost okoliša mogu se smatrati nadopunama, a ne zamjenama (Kennedy, 1999).

Gospodarski rast stvara prilike za zapošljavanje, a time i veću potražnju za radnom snagom, glavnom i često jedinom imovinom siromašnih. S druge strane, povećanje zaposlenosti bilo je ključno za postizanje većeg rasta. Snažan rast globalnog gospodarstva u proteklih 10 godina znači da je većina svjetskog radno sposobnog stanovništva sada zaposlena.

Teorija ekonomskog rasta odnosi se na konceptualizaciju rasta samog po sebi. Teorije ekonomskog razvoja gledaju na gore navedenu definiciju povećane dostupnosti dobara i usluga.

Povećana dostupnost prirodno je povezana s rastućom produktivnošću koja se može pripisati širokom rasponu čimbenika poput tehnološkog razvoja, snažnog tržišta rada i/ili odgovarajućeg pristupa kapitalu i resursima. Teorija dalje ispituje pojave poput naglog porasta prihoda u rastućim gospodarstvima u pozadini rastuće inflacije i posljedičnog uplitanja vlade. Ekonomski rast pokazuje kako se output povećava proporcionalno inputu.

2.2.1 Definiranje gospodarskog rasta

Gospodarski rast opisuje povećanje količine i kvalitete ekonomskih dobara i usluga koje društvo proizvodi i troši. Iako je definicija gospodarskog rasta jasna, vrlo ga je teško izmjeriti.

Gospodarski rast se često mjeri kao povećanje prihoda kućanstava ili bruto domaćeg proizvoda (BDP) prilagođenog inflaciji. Međutim, važno je imati na umu da to nisu same definicije gospodarskog rasta, već samo jedan od načina da se razumije ekonomska nejednakost između zemalja i promjene blagostanja tijekom vremena.

BDP je mjera ukupne proizvodnje gospodarstva. Međutim, važno je naglasiti da BDP nije savršena mjera gospodarskog rasta jer ne uzima u obzir sve aspekte blagostanja i kvalitete života, poput obrazovanja, zdravstvene skrbi, okoliša i socijalne pravde. Stoga se koriste i drugi pokazatelji, kao što su indeksi ljudskog razvoja, koji nastoje obuhvatiti širi spektar faktora koji utječu na kvalitetu života.

Ukupno, mjerenje i razumijevanje gospodarskog rasta i globalizacije zahtijeva multidisciplinarni pristup i uzimanje u obzir različitih aspekata ekonomije, društva i okoline. To je složen proces koji zahtijeva kontinuirano istraživanje i analizu kako bi se donijele informirane odluke i politike za postizanje održivog i inkluzivnog gospodarskog razvoja.

Gospodarski rast se odnosi na povećanje proizvodnje ekonomskih dobara i usluga u usporedbi s prethodnim razdobljem. To povećanje može se izražavati u nominalnim iznosima, koji ne uzimaju u obzir inflaciju, ili u realnim iznosima, koji su korigirani za inflaciju i odražavaju stvarni porast vrijednosti proizvodnje.

Važna obilježja gospodarskog rasta uključuju povećanje proizvodnje, gospodarski rast pokazuje povećanje količine proizvedenih dobara i usluga. To može biti rezultat povećane produktivnosti, unapređenja tehnologije, ulaganja u kapitalnu opremu i ljudske resurse te povećane potražnje na tržištu. Gospodarski rast može stvarati nova radna mjesta i smanjivati nezaposlenost. Kroz rast proizvodnje i otvaranje novih poduzeća, povećava se potreba za radnom snagom. Gospodarski rast često dovodi do povećanja dohotka stanovništva. Kroz povećanje proizvodnje i zapošljavanja, ljudi imaju veću mogućnost ostvarivanja prihoda i poboljšanja životnog standarda. Ulaganja u infrastrukturu kao što su ceste, željeznice, luke, energetske sustavi i komunikacijska mreža stvara uvjete za daljnji gospodarski razvoj i olakšava kretanje roba, usluga i ljudi.

Važno je napomenuti da gospodarski rast može imati i izazove poput nejednakosti raspodjele dohotka, negativnih utjecaja na okoliš i socijalnih implikacija. Stoga je važno promicati održivi gospodarski rast koji je inkluzivan, pravedan i uravnotežen s društvenim i ekološkim ciljevima.

Gospodarski rast ima ključnu ulogu u smanjenju siromaštva i poboljšanju kvalitete života u zemljama u razvoju. Snažan gospodarski rast stvara povoljne uvjete za povećanje mogućnosti zapošljavanja i stvaranje prihoda. To motivira roditelje da ulože u obrazovanje svoje djece, jer su svjesni da će obrazovanje otvoriti vrata boljim mogućnostima u budućnosti. Ovo stvaranje obrazovane radne snage može također potaknuti razvoj poduzetništva i stvaranje novih poslovnih prilika.

Održiv gospodarski rast također poboljšava ljudski razvoj, što uključuje aspekte kao što su obrazovanje, zdravlje i kvaliteta života. Međutim, učinci gospodarskog rasta na smanjenje siromaštva i opći ljudski razvoj ovise o različitim čimbenicima. Važno je osigurati da siromašni sudjeluju u procesu rasta i imaju pristup prihodima i prilikama koje on pruža.

Također treba uzeti u obzir i pravednu raspodjelu prihoda i resursa kako bi se osiguralo da gospodarski rast ima pozitivan utjecaj na siromašne slojeve društva. Ključno je da se promiče inkluzivni rast koji omogućuje siromašnima da sudjeluju u ekonomskim aktivnostima i dijele koristi koje on donosi.

U cjelini, brzi i održivi gospodarski rast igra ključnu ulogu u smanjenju siromaštva, poboljšanju zapošljavanja i poticanju ljudskog razvoja. Međutim, važno je osigurati da taj rast bude inkluzivan i pravedan, te da donosi koristi široj populaciji, posebno siromašnima..

2.2.2 Teorije gospodarskog rasta i razvoja

Teorije gospodarskog rasta i razvoja obuhvaćaju različite ekonomske teorije i koncepte koji su se razvili tijekom povijesti. Nekoliko klasičnih teorija koje su imale značajan utjecaj na razumijevanje gospodarskog rasta i razvoja su Smithova teorija bogatstva naroda. Adam Smith je u svom djelu "Bogatstvo naroda" iznio teoriju koja je postala ključna za razumijevanje gospodarskog rasta i razvoja. Smith je naglasio važnost slobodnog tržišta i mehanizama tržišta kao pokretača gospodarskog napretka. Smith je smatrao da slobodno tržište omogućava efikasnu alokaciju resursa i potiče konkurenciju, što dovodi do povećanja produktivnosti i inovacija. Podjela rada i specijalizacija su također ključni elementi njegove teorije. Prema Smithu, kada pojedinci i poduzeća usmjere svoje resurse na ono što najbolje znaju ili mogu najučinkovitije proizvesti, to dovodi do povećanja ukupne proizvodnje i bogatstva društva. Smith je naglasio važnost samo regulacije tržišta, tvrdeći da konkurencija i sloboda tržišta stvaraju poticaje za inovacije, niže cijene i poboljšanu kvalitetu proizvoda. Vjerovao je da su

državne intervencije i regulacije tržišta obično kontraproduktivne i mogu ometati prirodne mehanizme tržišta.

Ricardova teorija komparativne prednosti, razvijena od strane ekonomista Davida Ricarda, ključni je koncept u međunarodnoj trgovini i objašnjava prednosti koje zemlje imaju u specijalizaciji i trgovini čak i ako su manje efikasne u proizvodnji svih dobara u usporedbi s drugim zemljama. Prema Ricardovoj teoriji, zemlje bi se trebale specijalizirati i proizvoditi dobra u kojima imaju relativnu prednost, odnosno nižu prilagođenost ili trošak proizvodnje u odnosu na druge zemlje. Čak i ako jedna zemlja ima apsolutnu prednost u proizvodnji svih dobara u odnosu na drugu zemlju, obje zemlje mogu imati koristi od specijalizacije i trgovine ako imaju različite relativne prednosti. Ricardova teorija ilustrira da specijalizacija i trgovina na temelju komparativnih prednosti omogućuju zemljama da iskoriste svoje resurse i radnu snagu na najefikasniji način. To vodi povećanju ukupne proizvodnje i bogatstva, te smanjenju troškova proizvodnje i cijena dobara. Također potiče međunarodnu suradnju i međuovisnost zemalja. Ricardova teorija komparativne prednosti pruža teorijski okvir za objašnjenje međunarodne trgovine i poticanje slobodne trgovine. Danas se i dalje koristi kao osnova za razumijevanje i promicanje međunarodne ekonomske suradnje i integracije.

Harrod-Domarova teorija, razvijena od strane ekonomista Sir Roya Harroda i Evsey Domara, fokusira se na vezu između investicija, akumulacije kapitala i gospodarskog rasta. Prema ovoj teoriji, povećanje investicija u gospodarstvu rezultira većom akumulacijom kapitala, što pak dovodi do bržeg gospodarskog rasta. Teorija se temelji na pretpostavci da je stopa štednje i investicija glavni pokretač gospodarskog rasta. Prema Harrod-Domarovoj teoriji, postoji veza između rasta kapitala (bruto investicija) i gospodarskog rasta (bruto domaćeg proizvoda). Konkretno, postoji "stopa rasta kapitala" koja je potrebna kako bi se postigla određena stopa gospodarskog rasta. Teorija naglašava važnost investicija u stvaranju dodane vrijednosti i povećanju proizvodnje. Kroz povećanje ulaganja i akumulaciju kapitala, gospodarstvo može ostvariti brži rast i razvoj. Međutim, Harrod-Domarova teorija također ukazuje na potencijalne ograničavajuće faktore kao što su nedostatak financijskih sredstava ili tehničke i institucionalne prepreke koje mogu otežati ostvarivanje željenih razina investicija i rasta.

Solow-Swanova teorija, također poznata kao Solowov model ekonomskog rasta, razvijena je od strane ekonomista Roberta Solowa i Trevora Swana. Ova teorija se temelji na ideji da dugoročni gospodarski rast proizlazi iz kombinacije faktora proizvodnje, poput kapitala i radne snage, te napretka u tehnologiji.

Prema Solow-Swanovoj teoriji, gospodarski rast može se objasniti akumulacijom kapitala, tj. povećanjem fizičkog kapitala u gospodarstvu. Povećanje kapitala dovodi do povećanja produktivnosti rada i stvaranja veće količine dobara i usluga. Osim toga, tehnološki napredak igra važnu ulogu u gospodarskom rastu. Napredak u tehnologiji omogućuje efikasnije korištenje resursa i poboljšava produktivnost rada.

Solow-Swanov model ističe koncept ravnoteže dugoročnog gospodarskog rasta, koji se postiže kada stopa rasta fizičkog kapitala i tehnološki napredak ravnotežno odgovaraju stopi rasta radne snage. Ova ravnoteža omogućuje održiv i stabilan gospodarski rast tijekom vremena.

Važno je napomenuti da Solow-Swanova teorija naglašava ograničenja gospodarskog rasta. Prema modelu, dugoročni gospodarski rast će se smanjivati dok se gospodarstvo približava svojoj potencijalnoj razini proizvodnje. Ovaj fenomen poznat je kao "konvergencija" i sugerira da će zemlje s nižim razinama dohotka i manje razvijenim gospodarstvima imati tendenciju da brže rastu i sustignu razvijene zemlje.

Solow-Swanova teorija pridonosi razumijevanju mehanizama gospodarskog rasta i pomaže u objašnjavanju faktora koji utječu na dugoročni razvoj ekonomija. Model je pružio temelj za daljnje istraživanje ekonomskog rasta i razvoja te se i danas koristi u analizi i prognoziranju gospodarskih kretanja.

2.2.3 Čimbenici gospodarskog rasta i razvoja

Gospodarski rast i razvoj mogu biti rezultati različitih čimbenika. Glavni čimbenici koji mogu pridonijeti gospodarskom rastu i razvoju uključuju fiskalnu politiku, monetarnu politiku, fizički kapital, ljudski kapital i obrazovanje, tehnološki napredak, tržište i konkurenciju, održivost i okoliš, investicije, infrastruktura, prirodni resursi te ostalo.

Fiskalna politika kao čimbenik gospodarskog rasta i razvoja odnosi se na upravljanje prihodima i rashodima vlade kako bi se postigao određeni ekonomski cilj. Vlada može koristiti fiskalnu politiku u obliku poticaja potrošnje, investicija unutar zemlje kroz investicije u infrastrukturu kao što su ceste, mostovi, komunikacijske mreže što može poboljšati produktivnost. Nadalje

fiskalna politika može se koristiti za smanjenje socijalnih nejednakosti, smanjenje vanjskog duga, utjecati na inflaciju i kamatne stope te regulirati tržište.

Monetarna politika odnosi se na upravljanje novčanim zalihama i kamatnim stopama od strane centralne banke s ciljem postizanja određenih ekonomskih ciljeva. Kontrolom inflacije te stabilna inflacija stvara povoljan okvir za dugoročni gospodarski rast. Iako se u nekim rijetkim slučajevima pokazalo da niska inflacija nije nužno potrebna za brzi rast, gotovo uvijek je visoka inflacija bila nekonzistentna s održivim rastom. Dok su studije iz početka 90-ih godina sugerirale slabi negativan odnos između dugoročnih prosječnih stopa gospodarskog rasta i inflacije, kasnija poboljšanja u metodologiji istraživanja su dovela do promjena u rezultatima. Danas, općenito, nema više znatnih sumnji u negativan utjecaj visokih stopa inflacije na gospodarski rast. Međutim, mnogo više pitanja ostaje neriješeno u vezi s vezom između umjerenih i niskih stopa inflacije i gospodarskog rasta.

Razlog za to je složenost veze između ova dva fenomena. Istraživači su prepoznali da ne postoji jednostavan uzročno-posljedični odnos između inflacije i rasta te da je ta veza podložna brojnim varijablama i kontekstualnim faktorima. Stoga su istraživanja s panel podacima postala korisna u razumijevanju ovih suptilnijih aspekata. Danas se naglasak sve više stavlja na istraživanje utjecaja umjerenih i niskih stopa inflacije na gospodarski rast, jer se smatra da visoke stope inflacije jasno negativno utječu na ekonomski rast. Ova istraživanja nastoje bolje razumjeti mehanizme putem kojih inflacija može utjecati na gospodarski rast te kako politike inflacije i drugi čimbenici mogu oblikovati ovu vezu.

Fizički kapital koji obuhvaća materijalna dobra kao što su infrastrukture, strojevi, oprema i zgrade igra ključnu ulogu kao čimbenik gospodarskog rasta i razvoja. Fizički kapital utječe na gospodarski rast i razvoj stvaranjem novih ulaganja, povećanju produktivnosti, povećanjem konkurentske prednosti, održivosti razvoja, privlačenjem stranih investicija te potporu industrijskom razvoju. De Long i Summers (1991, 1992, 1993) su pokazali da investicije u opremu predstavljaju glavnu determinantu nacionalnih stopa ekonomskog rasta, te da veće investicije uzrokuju više stope ekonomskog rasta, a ne obrnuto. Usmjeravajući pažnju na investicije u opremu, oni su također potvrdili postojanje vrlo jake veze i u slučaju kada industrijski razvijene zemlje nisu uključene u uzorak. To upućuje na zaključak da je do sada bila prenaplašavana bojazan kako zemlje u razvoju, zbog nedostatka ljudskog kapitala potrebnog za korištenje novih tehnologija, ne mogu imati koristi od visokih stopa akumulacije fizičkog kapitala.

Benhabib i Spiegel (1994) su istraživali specifikaciju koja povezuje ukupnu faktorsku produktivnost s razinom ljudskog kapitala u određenoj zemlji i pronašli su snažnu pozitivnu vezu između ljudskog kapitala i ekonomske produktivnosti. Koristili su tradicionalni pristup koji uključuje procjenu Cobb-Douglasove proizvodne funkcije, gdje se ljudski kapital smatra faktorom proizvodnje, i endogeni pristup u kojem ukupna faktorska produktivnost ovisi o razini ljudskog kapitala. Osim toga, njihovo istraživanje je sugeriralo da razlike u akumuliranom ljudskom kapitalu mogu dovesti do varijacija u stopama ekonomske stope rasta između zemalja tijekom dugog vremenskog razdoblja. Zemlja koja ima visoku razinu ljudskog kapitala i prati tehnološke inovacije može brže sustići druge zemlje i privremeno preuzeti vodstvo. Međutim, zemlja s najvišom razinom akumuliranog ljudskog kapitala može zadržavati svoje vodstvo u dugoročnom smislu, sve dok održava prednost u razini ljudskog kapitala.

King i Levine (1993) ističu važnost razvijenosti financijskog sustava za ekonomski rast. Smatraju da distorzije u financijskom sektoru mogu negativno utjecati na stopu ekonomske stope rasta na različite načine. Financijske institucije igraju aktivnu ulogu u procjeni, upravljanju i financiranju poduzetničkih aktivnosti, što može dovesti do povećanja produktivnosti. Konkretno, financijski sustavi pomažu u procjeni izgleda poduzetnika, odabiru projekata, prikupljanju potrebnih sredstava za obećavajuće projekte, omogućuju investitorima da raznoliko rasporede rizik povezan s inovativnim aktivnostima i čine potencijalne dobitke transparentnima.

Tržište i konkurencija kao čimbenici gospodarskog rasta i razvoja utječu na rast poticanjem inovacija, povećanjem efikasnosti, razvojem novih tržišta, inovacijama u poslovnim modelima, privlačenjem investicijama i razvojem malih poduzeća. Tražeći nove načine kako poboljšati proizvode ili usluge poduzeća često razvijaju bolje tehnologije što pridonosi rastu i razvoju.

Demografski faktori koji obuhvaćaju brojne aspekte stanovništva kao što su broj stanovnika, dobna struktura, rast ili smanjenje stanovništva te migracije, igraju važnu ulogu u gospodarskom rastu i razvoju. Njihov utjecaj može se očitati kroz radnju snagu, mlada i dobro obrazovana radna snaga može značajno unaprijediti produktivnost. Rast broja stanovnika ima pozitivan utjecaj kroz povećanje potrošnje. Migracije stanovništva, bilo unutar zemlje ili između zemalja, mogu bitno oblikovati demografske obrasce i utjecaj na gospodarski rast, prisustvo visoko kvalificirane radne snage iz drugih zemalja može doprinijeti ekonomskom razvoju.

Održivost i okoliš kao čimbenik gospodarskog rasta i razvoja se odnosi na sposobnost održavanja ekonomske aktivnosti na dugoročnoj razini bez iscrpljivanja prirodnih resursa. Prekomjerno iscrpljivanje resursa, kao što su fosilnih goriva i šume, mogu dugoročno ugroziti gospodarski rast. Državne politike i regulacija igraju ključnu ulogu u oblikovanju održivih praksi u gospodarstvu. Potpora obnovljivim izvorima energije i propisi o zaštiti okoliša mogu oblikovati ponašanje poduzeća što može otvoriti nove poslovne prilike i stvoriti nova radna mjesta.

2.3 Razvoj globalne trgovine i multinacionalnih poduzeća

Još jedna teza koja se također može potkrijepiti je da svako društvo ima svoje vlastite samo regulirajuće mehanizme ili inherentne stabilizatore, koji počinju djelovati kada određeni ekonomski proces ode u bilo koju krajnost.

Stoga će nacionalne ekonomije vjerojatno htjeti ili morati braniti svoje suverenitete ako ih neka nacionalna ili nadnacionalna sila pretjerano ugrozi. Druga mogućnost je da će ljudska savjest razviti otpor protiv ujedinjenja, uniformnosti ili monotonije, čak i ako bi to impliciralo uskraćivanje materijalnih koristi koje donosi globalno ujedinjenje.

Globalizaciju ne treba promatrati isključivo kao ekonomski fenomen, usprkos ekonomskoj opravdanosti i privlačnosti pojma "ekonomije bez granica" i ekonomskih koristi koje nudi. Ne treba zanemariti da nacionalne karakteristike i iz njih proizašlo vrednovanje pojedinih kategorija ne daju uvijek i svugdje prednost ekonomskoj koristi (Mlinar, 1999).

Štoviše, to se ne može promijeniti rundama pregovora o kvotama, carinama i drugim trgovinskim ograničenjima. Većina smatra tržište samo regulirajućim Darwinističkim okruženjem u kojem preživljavaju samo najспособniji. Ipak, treba imati na umu da ovo okruženje također uključuje mnogo zaostajanja, brojne rigidnosti, transakcijske troškove, informacijske barijere i mnoga druga ograničenja koja tržište čine nesavršenim.

Prema marksističkom shvaćanju, objašnjenje nastanka multinacionalnih kompanija treba tražiti u analizi općih ekonomskih i društvenih odnosa u kojima su multinacionalne kompanije nastale. Stoga je potrebno rasvijetliti materijalne uvjete s jedne strane i društvene odnose s druge strane, a zatim i njihovu dijalektičku isprepletenost (Lovrinović, 2015).

Potrebno je sagledati stupnjeve i čimbenike razvoja proizvodnih snaga, njihovu relativnu važnost sada i prije, kada su temeljni koraci počeli formirati fenomen koji danas označavamo kao multinacionalna kompanija.

Također je potrebno proučiti odnose u kojima se odvijao takav razvoj proizvodnih snaga i organizacijsko-institucionalne oblike u kojima se one pojavljuju na nacionalnoj i multinacionalnoj razini. Konačno, treba vidjeti postoji li usklađenost ili distanca između razine razvoja proizvodnih snaga i odnosa u samim multinacionalnim poduzećima.

Prvi put je, 1960. godine D. Lilienthal, poduzeća koja su bila povezana izvan matične zemlje nazvao multinacionalnim kompanijama. Netko bi mogao zaključiti da su multinacionalne kompanije doista nastale 1960. godine, s obzirom da je spomenuti naziv tada prvi put korišten. Iako postoje takva mišljenja, ona su potpuno neprihvatljiva za marksističku misao. Takav bi argument izgledao gotovo kao tvrdnja da dijete koje je već rođeno ne postoji dok mu ne damo ime. Sigurno je da se sadašnja poduzeća razlikuju od svojih prethodnika, ali ne možemo reći da neki njihov oblik nije postojao prije imenovanja (Čečuk, 2002).

U analizi nastanka multinacionalnih kompanija, od kada su postojale do danas, potrebno je poći od njihovih sadašnjih temeljnih karakteristika, kako bi se na temelju toga utvrdilo kada, gdje i kako su se u njihovom razvoju te karakteristike počele javljati, npr. kao: multinacionalnost, veličina, zajednička (globalna) strategija, oligopolski položaj, relativna autonomija (Jovančević, 2005).

Kada s ovih stajališta pratimo različite puteve prodora stranog kapitala u inozemstvo, vidjet ćemo da je prije 20. stoljeća bilo malo poduzeća čija se djelatnost može sagledati u ovim karakteristikama.

Povijesni nastanak i razvoj multinacionalnih kompanija relativno je slabo istražen. U vrijeme merkantilizma, točnije u ekspanziji mornarice, koja je bila od presudne važnosti ne samo zbog ratova na moru, već i zbog pohoda na do tada nepoznate zemlje bogate rijetkom i dragocjenom robom, plemenitim metalima i začinima, nailazimo na početke današnjih multinacionalnih kompanija. Još u 16. stoljeću najmoćnije nacionalne države Europe dale su monopolna prava određenim poduzećima da upravljaju svim potrebnim operacijama u kolonijama. Tako je 1555. godine stvorena Muscovy Company (Stiglitz, 2009).

U brojnim knjigama i člancima spominju se velike trgovačke kompanije 17. i 18. stoljeća, poput Britanske Istočno Indijske kompanije te Nizozemske Istočno Indijske kompanije, The

Hudson's Bay Company i The Royal African Company , koje su trgovale s Azijom, Afrikom i Amerikom. Još u Firenci u 14. stoljeću bilo je 150 poduzeća koje bi se po opsegu djelatnosti mogle opisati kao multinacionalne (Clark, 1999).

Ova poduzeća, od kojih su neke, poput Britanske Istočne Indije, imale veću vojnu moć od mnogih država u to vrijeme, imajući monopolni položaj koji im daje vlada ili monarh kako bi zaštitili nacionalni monopol nad deklariranim teritorijem (kolonijom), tj. resursima, od svakog "uljeza", proizvodnje i trgovine koja se tamo odvija. Pretpostavljalo se iskorištavanje lokalnog stanovništva radi povećanja profita. Takva monopolistička poduzeća bila su moćne poluge koncentracije kapitala.

Međutim, većina autora smatra da su spomenuta trgovačka poduzeća u većoj ili manjoj mjeri preteča multinacionalnih kompanija, ali da su suvremena poduzeća bitno drugačija pojava.

Ispravno je nastanak vezati uz procese internacionalizacije kapitala u drugoj polovici 19. stoljeća i pojavu monopola početkom 20. stoljeća. Prije 1914. nekoliko američkih proizvodnih poduzeća djelovalo je u raznim zemljama diljem svijeta. Jedna od njih je poduzeće Singer, koja je 1867./8. izgradio prvu tvornicu u Glasgowu, Velika Britanija. Bilo je to prvo poduzeće koje je proizvelo i masovno plasiralo jedan proizvod u bitno istom obliku i s istim imenom (Andrijanić i Pavlović, 2015)..

Velik broj američkih multinacionalnih kompanija prerađivačke industrije postojao je već devedesetih godina prošlog stoljeća. Također, značajan broj europskih multinacionalnih kompanija ima tradiciju dugu pola stoljeća ili više. Među pionirima širenja poslovanja europskih kompanija izvan državnih granica bili su Friedrich Bayer koji je 1865. uložio u tvornicu anilina u Albanyju (država New York), zatim švedski industrijalac Alfred Nobel koji je 1866. u Hamburgu osnovao tvornicu eksploziva. Godine 1900. britansko poduzeće Lever Brothers imalo je tvornice u Australiji, Kanadi, SAD-u, Švicarskoj i Njemačkoj. I druga europska poduzeća slijedila su te primjere i tražile veće profite u zemljama svijeta. Najpoznatiji od njih bili su: Nestlé i Maggi u prehrambenoj industriji, Imperial Chemical u kemijskoj industriji, Royal Dutch Shell u naftnoj industriji, Dunlop i Michelin u industriji guma (Lovrinović, 2015).

Mnogi europski poduzetnici smatrali su da je ulaganje u SAD najbolji način konkuriranja američkim poduzećima, pa su neka europska poduzeća poduzela opsežne poslove u ovoj zemlji, a najpoznatije su već spomenuti britanski Courtaulds, Royal Dutch Shell i Lever

Brothers. No, u usporedbi s velikim američkim ulaganjima u Europi, ta su ulaganja bila prilično skromna.

3. UČINCI GLOBALIZACIJE NA ZEMLJE U RAZVOJU

3.1. Pregled istraživanja o učincima globalizacije na zemlje u razvoju

Globalizacija je složen i višedimenzionalan proces koji obuhvaća sve veću međusobnu povezanost društava diljem svijeta u smislu ekonomije, politike, tehnologije, kulture i drugih područja. To je proces koji dovodi do sve veće integracije nacionalnih gospodarstava i međusobne ovisnosti među zemljama.

Nadalje, jedna od manifestacija globalizacije je sve veća stopa urbanizacije u zemljama u razvoju, što može imati i pozitivne i negativne učinke na blagostanje. Prema Welander i sur. (2015.), učinkoviti nacionalni sustavi zdravstvene zaštite moraju postojati kako bi rastuća stopa urbanizacije imala korisne učinke u zemljama u razvoju. Globalizacija pruža zemljama u razvoju mogućnosti prijenosa zdravstvenih tehnologija za poboljšanje zdravlja i blagostanja. Međutim, to možda neće moći generirati očekivane pozitivne rezultate ako nacionalni zdravstveni sustavi (zdravstveni kapital) nisu dovoljno razvijeni da učinkovito iskoriste prednosti ovih tehnologija.

Stiglitz (2009) ističe važnost postojanja kvalitetnog zdravstvenog kapitala kako bi globalizacija pozitivno utjecala na dobrobit siromašnih. U osnovi, slaže se da ekonomska globalizacija igra ključnu ulogu u prijenosu tehnologije koja može poboljšati produktivnost radne snage. Međutim, ako nema odgovarajućeg zdravstvenog kapitala, na primjer, ako su nacionalne zdravstvene usluge neadekvatne, globalizacija možda neće moći stvoriti prilike za poboljšanje blagostanja za građane koji imaju loše zdravlje. Ovo naglašava da je zdravstvena infrastruktura i kvalitetna zdravstvena skrb ključna za iskorištavanje prednosti ekonomske globalizacije. Loše zdravlje može rezultirati gubicima radnog vremena, invaliditetom i smanjenim radnim kapacitetom, što može smanjiti sposobnost pojedinaca da iskoriste mogućnosti koje globalizacija može pružiti. Stoga je važno razmotriti kako globalizacija može utjecati na različite aspekte društva, uključujući i zdravstvo, kako bi se osiguralo da se njezine prednosti iskoriste na najbolji način za sve građane, uključujući i one koji su osjetljivi na zdravstvene izazove.

Suglasno ovom argumentu, Vrcić (2022) ističe da je vjerojatnije da će zdravi građani posjedovati mentalne kapacitete potrebne za razumijevanje, prihvaćanje i praktičnu primjenu tehničkih inovacija u usporedbi s manje zdravim građanima. Ovaj argument sugerira da zdravstveni kapital igra ključnu ulogu u potencijalnim učincima globalizacije na produktivnost radne snage, što ima duboke implikacije za njihovu dobrobit.

Unatoč iznimnom napretku u globalnoj borbi protiv osiromašenja u posljednjim desetljećima, udio svjetskog stanovništva koje živi u ekstremnom siromaštvu i dalje je nedopustivo visok. Kao što je navela Svjetska banka, s više od 700 milijuna ljudi koji žive s 1,90 USD ili manje dnevno, a više od 300 milijuna ljudi koji žive s manje od 2,50 USD dnevno u 2021., smanjenje siromaštva ostaje glavna globalna briga (Svjetska banka 2021).

Dubina siromaštva u zemljama u razvoju daleko je veća nego u njihovim razvijenim zemljama; na primjer, više od polovice ekstremno siromašnog svijeta živi u sub saharskoj Africi (SSA) (Svjetska banka 2021). Posljedice lošeg stanja blagostanja predstavljaju prijetnju ljudskom razvoju, povećanju produktivnosti, socijalnom miru, političkoj stabilnosti, a posljedično i cjelokupnom gospodarskom razvoju.

U skladu s tim, Svjetska banka (2021) naglašava potrebu da se borba protiv siromaštva u svim njezinim dimenzijama postavi kao glavni prioritet u planovima i programima društveno-političkog i ekonomskog istraživanja i razvoja zemalja u razvoju.

Mnoge zemlje uključujući i one u razvoju i one razvijene promovirale su integraciju i otvorenost kao dio svojih reformi u posljednja tri desetljeća sa središnjim ciljem promicanja gospodarskog rasta i poboljšanja ishoda blagostanja.

Iako su neke zemlje ostvarile značajne koristi od globalizacije, mnoge druge, posebno zemlje u razvoju, nisu ostvarile očekivane prednosti.

Rasprava o dobrobiti globalizacije provodi se temeljito na teorijskoj razini i potkrepljena je empirijskim istraživanjima. Prema Stolper-Samuelsonovom teoremu i Heckscher-Ohlinovom modelu trgovine, globalizacija može potencijalno dovesti do smanjenja nejednakosti u zemljama u razvoju. Ova teorija sugerira da globalizacija pruža prilike za poboljšanje dobrobiti najmanje obrazovanih radnika (Singh, 2014).

Prekogranični protok informacija, znanja, ideja i tehnologije, kao i otvorenost međunarodnoj trgovini, predstavljaju mehanizme putem kojih se na nacionalnoj razini mogu ostvariti očekivani dobitci od globalizacije. Ovi mehanizmi često dovode do poboljšanja produktivnosti,

poticanja ulaganja u inovacije, promicanja specijalizacije te efikasnije raspodjele resursa (Singh, 2014), što rezultira preoblikovanjem strukture ekonomske aktivnosti na nacionalnoj razini.

Slično tome, značajan dio empirijske literature utvrdio je dobrobit globalizacije. Bergh i Nilsson (2014) otkrili su da integracija u globalna gospodarstva dovodi do povećanja dohotka po glavi stanovnika, čime se smanjuje jaz u siromaštvu i broj siromašnih u zemljama u razvoju.

Slična studija koju su proveli Calderon i Chong (2001.) utvrdila je da izvozna orijentacija („otvorenost“) prema sekundarnim djelatnostima može biti povezana s nižom dohodovnom nejednakošću u razvijenim zemljama. Međutim, empirijski nalazi tek trebaju konvergirati o pozitivnom učinku globalizacije, a čini se da bi globalizacija mogla biti štetnija za zemlje u razvoju, što se pokazalo u nedavnoj gospodarskoj i socijalnoj krizi u istočnoj Aziji i Latinskoj Americi.

Na primjer, Bergh i Nilsson (2014) u svojim su studijama zaključili da globalizacija u svim svojim dimenzijama samo produbljuje jaz koji postoji između skupina s visokim i niskim primanjima u zemljama u razvoju, što implicira da mogućnosti globalizacije možda nisu ravnomjerno raspoređene među građanima tih zemalja.

U kontekstu globalizacije i njezinog utjecaja na zemlje u razvoju, studije koje su provele Kremer i Maskin (2003.) ukazuju na to da liberalizacija trgovine može biti povezana s povećanom nejednakošću i da ne nužno donosi korist većim dijelovima gospodarstva u razvoju, koji često obuhvaćaju siromašnije populacije. Ovi nalazi doprinose raspravi o utjecaju globalizacije na dobrobit u zemljama u razvoju, a otvaraju i dodatna pitanja i različite stavove.

U studiji provedenoj od strane Mayera (2001), otkriveno je da poboljšani nacionalni zdravstveni sustavi u osamnaest zemalja Latinske Amerike rezultiraju značajnim smanjenjem broja izgubljenih dana zbog bolesti, invaliditeta i slabosti, što povećava produktivnost radne snage, smanjuje fluktuaciju i povećava plaće.

Literatura o odnosu između globalizacije i blagostanja otkriva dvosmislenost i složenost tog odnosa, koji se čini da se mijenja tijekom vremena. Neki aspekti ljudskog kapitala mogu imati potencijal da globalizacija ima pozitivan utjecaj na blagostanje u zemljama u razvoju (Singh, 2014). Na primjer, poboljšanje blagostanja koje proizlazi iz globalizacije može se jasno vidjeti u zemljama s visokokvalitetnim obrazovnim sustavima. Novija literatura sugerira međusobni odnos između ekonomske globalizacije, ljudskog kapitala i rezultata blagostanja (Ha i Cain,

2017; Le Goff i Singh, 2014). Unatoč tim relevantnim razmatranjima, većina postojećih studija uglavnom se usredotočuje samo na jedan-na-jedan odnos između globalizacije i blagostanja, kao i između ljudskog kapitala i blagostanja, uz malo ili nimalo preklapanja (Bergh i Nilsson, 2014).

3.2. Ekonomski pokazatelji i pokazatelji globaliziranosti

Ekonomski pokazatelji su ključni elementi ekonomske analize, često obuhvaćajući makroekonomske podatke, koji su od suštinskog značaja za analitičare kako bi bolje razumjeli trenutne i buduće investicijske mogućnosti. Ovi pokazatelji također igraju važnu ulogu u procjeni općeg stanja gospodarstva. Dok ekonomski pokazatelji mogu varirati ovisno o specifičnim interesima investitora, postoje određeni podaci koji su široko prihvaćeni i praćeni, a koje objavljuju vlade i neprofitne organizacije (Stiglitz, 2009).

Takvi pokazatelji uključuju, indeks potrošačkih cijena (CPI), bruto domaći proizvod (BDP) ili podatke o nezaposlenosti.

Ekonomski pokazatelji su ključni instrumenti za mjerenje, analizu i praćenje ekonomske aktivnosti u svijetu. Bruto domaći proizvod (BDP) kao osnovni pokazatelj ekonomske aktivnosti i veličine gospodarstva pruža temeljni okvir za razumijevanje ekonomske snage zemlje. Stopa rasta BDP-a ukazuje na brzinu ekonomske ekspanzije ili kontrakcije, dok inflacija mjeri promjene u općoj cjenovnoj razini i njezin utjecaj na kupovnu moć. Stopa nezaposlenosti analizira zaposlenost radno sposobnog stanovništva, dok izvoz i uvoz te saldo tekućeg računa pomažu u razumijevanju međunarodnih trgovinskih odnosa. Kamatne stope igraju ključnu ulogu u monetarnoj politici, dok se direktna strana ulaganja odnose na kapitalne tokove između zemalja. Indeks ljudskog razvoja (ILR) kombinira ekonomske i socijalne pokazatelje kako bi ocijenio opći ljudski razvoj, dok indeks konkurentnosti mjeri sposobnost zemlje da bude konkurentna na globalnom tržištu.

Ovi ekonomski pokazatelji pomažu u praćenju i analizi ekonomske aktivnosti, razumijevanju trenutnih uvjeta i predviđanju budućih kretanja. Njihova interpretacija i analiza ključni su alati za donošenje politika i investicijskih odluka.

Ekonomski pokazatelj je koristan samo ako ga netko ispravno interpretira. Povijest je pokazala snažnu korelaciju između gospodarskog rasta, mjenog BDP-om, i rasta dobiti poduzeća. Međutim, gotovo je nemoguće utvrditi može li određeno poduzeće povećati svoju zaradu na temelju jednog pokazatelja BDP-a.

Kao i mnogi drugi oblici financijske ili ekonomske metrike, ekonomski pokazatelji imaju ogromnu vrijednost kada se uspoređuju kroz određeno vremensko razdoblje. Na primjer, vlade mogu promatrati kako su stope nezaposlenosti fluktuirale u posljednjih pet godina. Jedan primjer stope nezaposlenosti ne daje veliku vrijednost, međutim, usporedba s prethodnim razdobljima omogućuje analitičarima da bolje procjene statistiku.

Analiza vrijednosti uvoza i izvoza, trgovinske bilance te udjela međunarodne trgovine u BDP-u pomaže nam razumjeti razinu sudjelovanja jedne zemlje u globalnoj trgovini. Izravna strana ulaganja, s druge strane, prikazuje obujam privlačenja ili investiranja kapitala u inozemstvu, što odražava ekonomsku integraciju s globalnom ekonomijom. Procjena međunarodnih lanaca opskrbe u različitim industrijama naglašava međusobnu povezanost procesa proizvodnje. Također, procjene trgovinskih sporazuma, tarifa i međunarodne suradnje, kao što je članstvo u međunarodnim organizacijama, mogu pružiti uvid u stupanj globalizacije zemlje.

4. MEĐUOVISNOST GLOBALIZACIJE I GOSPODARSKOG RAZVOJA ODABRANIH AZIJSKIH ZEMALJA

4.1. Čimbenici gospodarskog razvoja odabranih azijskih zemalja

4.1.1. Kina

Nadahnuti drevnim Putom svile, Kina ulaže u masovni niz međunarodnih razvojnih projekata koji izazivaju zabrinutost zbog načina na koji država širi svoju moć širom svijeta.

Prvobitno najavljen 2013. od strane kineskog predsjednika Xi Jinpinga, takozvana "Inicijativa za pojas i put" Kina planira ulagati u gospodarski razvoj i transport u više od 130 zemalja i 30 međunarodnih organizacija. Projekti se protežu diljem Azije, ali uključuju i mjesta u Africi, Karibima, Europi i Južnoj Americi (WTO).

S projiciranim troškovima većim od 1 bilijun američkih dolara, to bi mogao biti najambiciozniji infrastrukturni projekt poduzet u povijesti čovječanstva. Zemlja se nada da će sve biti dovršeno do 2049. godine, stote godišnjice osnutka Narodne Republike Kine.

Kini koja brzo raste potreban je pouzdan pristup energiji. Inicijativa Pojas i put uključuje izgradnju cjevovoda i druge građevinske projekte u srednjoj Aziji bogatoj naftom i plinom.

Kina također ima ambiciozni cilj dominirati globalnom proizvodnjom električnih automobila - kao i druge visokotehnološke opreme - za što joj trebaju pouzdane zalihe kobalta, ključnog sastojka baterija velikog kapaciteta. Više od polovice svjetske opskrbe dolazi iz Demokratske Republike Kongo. Tamošnja kineska investicija pomogla je osigurati velik dio tog presudnog elementa za kinesku proizvodnju (WTO).

Kinesko je gospodarstvo doživjelo zapanjujući rast u posljednjih nekoliko desetljeća koja su katapultirala zemlju i postala drugo najveće svjetsko gospodarstvo. 1978. - kada je Kina započela program ekonomskih reformi - zemlja je zauzela deveto mjesto po nominalnom bruto domaćem proizvodu (BDP) s 214 milijardi USD, 35 godina kasnije skočio je na drugo mjesto s nominalnim BDP-om od 9,2 bilijuna USD (WTO).

Od uvođenja ekonomskih reformi 1978. godine, Kina je postala svjetsko proizvodno središte, gdje je sekundarni sektor (koji obuhvaća industriju i građevinarstvo) predstavljao najveći udio u BDP-u. Međutim, posljednjih je godina kineska modernizacija pokrenula tercijarni sektor i 2013. postala je najveća kategorija BDP-a s udjelom od 46,1%, dok je sekundarni sektor i dalje

činio značajnih 45,0% ukupne proizvodnje zemlje. U međuvremenu, težina primarnog sektora u BDP-u dramatično se smanjila otkad se zemlja otvorila svijetu.

Kina je uspješno prevladala globalnu ekonomsku krizu bolje od većine drugih zemalja. U studenom 2008., kako bi se zaštitila od najtežih posljedica financijske krize, Državno vijeće Kine predstavilo je ambiciozan poticajni paket u vrijednosti od 4,0 bilijuna kineskih juana (585 milijardi američkih dolara). Ovaj masovni poticajni program potaknuo je gospodarski rast, većinom kroz velike investicijske projekte. Međutim, ova brza ekspanzija investicija izazvala je zabrinutost da bi mogla dovesti do stvaranja balona na tržištu nekretnina, prekomjerne investicije i prekapacitiranosti u nekim industrijama. Važno je napomenuti da Kina nije narušila svoju fiskalnu stabilnost tijekom provođenja ovih poticajnih mjera. Zahvaljujući solidnoj fiskalnoj poziciji vlade, poticaji nisu doveli do ozbiljnog problema u javnim financijama Kine. Globalni ekonomski pad i smanjenje potražnje na međunarodnom tržištu ozbiljno su utjecali na vanjski sektor Kine. Također, višak na tekućem računu smanjivao se kontinuirano od financijske krize, što ukazuje na promjene u trgovinskom bilancu zemlje.

Kina je iz financijske krize izašla u dobrom stanju, s rastom BDP-a iznad 9%, niskom inflacijom i dobrom fiskalnom pozicijom. Međutim, politike provedene tijekom krize za poticanje gospodarskog rasta pogoršale su makroekonomske neravnoteže u zemlji. Osobito je poticajni program pojačao ulaganja, dok je potrošnja kućanstava ostala relativno niska (WTO).

Počevši od 2012. godine, nova administracija predsjednika Xi Jinpinga i premijera Li Keqianganga prepoznala je potrebu za suočavanjem s neravnotežama u kineskom gospodarstvu. U cilju promicanja uravnoteženijeg gospodarskog modela, predstavili su niz ekonomskih mjera koje su usmjerene na postizanje tog cilja, čak i ako to znači smanjenje brzog gospodarskog rasta koji je ranije bio ključan za kinesko gospodarstvo.

U ožujku 2021. godine, kinesko gospodarstvo je zabilježilo izniman rast od 18,3 posto na godišnjoj razini. Ovaj izuzetno visoki rast značajno se ubrzao u usporedbi s prethodnim tromjesečjem kada je iznosio 6,5 posto. Taj rast nadmašio je tržišne očekivanja, koja su iznosila 19 posto. Ovaj snažan rast bio je potaknut nekoliko faktora, uključujući povećanu domaću i globalnu potražnju, stroge mjere suzbijanja pandemije te nastavak fiskalne i monetarne podrške od strane kineske vlade. Važno je napomenuti da je ovaj impresivan rast u ožujku 2021. bio rezultat niske baze za usporedbu s godinom 2020., kada je svjetsko gospodarstvo suočilo s izazovima uzrocima pandemije COVID-19, što je dovelo do pada ekonomske aktivnosti. Kina

očekuje nastavak gospodarskog rasta i za 2023. godinu, s predviđenim rastom od više od 6 posto.

4.1.2 Indija

Poznata po jednoj od najvećih populacija na svijetu, Indija je vrlo brzo postala izuzetno važan izvor radne snage u tehnološkom sektoru i trenutno je šesta najveća svjetska ekonomija. U 2021. godini uživala je u nominalnom BDP-u od 3,17 bilijuna dolara uz stopu rasta od 8,9%. Međutim, zbog svoje velike populacije od 1,41 milijarde ljudi, nominalni BDP po stanovniku u Indiji je najniži među deset najvećih svjetskih ekonomija - 2.277 dolara.

Značajni i gotovo trenutni učinci globalizacije osjećaju se širom Indije. Kako bi izjednačili uvjete za multinacionalne korporacije u zemljama u razvoju, razvijene zemlje vrše pritisak na takve zemlje da liberaliziraju trgovinu i dopuste veću slobodu u korporativnim pravilima. U ovom naporu tim zemljama pomažu Međunarodni monetarni fond (MMF) i Svjetska banka.

Smanjenjem poreza na elektroničke proizvode tijekom određenog razdoblja, liberalizacija je čvrsto zakoračila u ekonomski nerazvijene regije zemalja kao što je Indija.

Rezultat slobodne trgovine, omogućene ukidanjem subvencija za izvoz i uklanjanjem prepreka uvozu, jest da je neistraženo indijsko tržište postalo izuzetno privlačno stranim investitorima. Industrijski, financijski i poljoprivredni sektor zemlje doživjeli su dramatične promjene zbog ovih reformi. Moderna tehnologija značajno je unaprijedila komunikaciju. U današnjem svijetu, udaljeni odnosi više nisu problem, zahvaljujući širenju društvenih medija. Poduzeća s različitih dijelova svijeta sada mogu komunicirati u stvarnom vremenu s minimalnim naporom.

Budući da je Indija sporo usvajala nove tehnologije, mnoga visoko plaćena zanimanja su nestala. Umjesto njih, pojavila su se niže plaćena radna mjesta koja zahtijevaju manje tehničkih vještina, ali više analitičkih, komunikacijskih i interpersonalnih sposobnosti. To je rezultiralo povećanjem dostupnih radnih mjesta.

Tijekom proteklih nekoliko desetljeća, prepreke slobodnom kretanju kapitala između ekonomija su sustavno smanjene. To je omogućilo poduzećima bolju šansu za slanje i primanje financijskih sredstava. Ovaj razvoj također je pridonio dubljoj integraciji financijskih tržišta širom svijeta, uključujući Indiju. Rast multinacionalnih korporacija (MNC-ova) omogućilo je da se ekonomije u razvoju istaknu na globalnoj razini. S poboljšanom logistikom i transportom,

zemlje poput Indije postale su privlačne za MNC-ove za pristup jeftinijoj proizvodnji. Globalna prisutnost MNC-ova pridonijela je širenju uspješnih poslovnih praksi širom svijeta. MNC-ovi često uspostavljaju suradnju s lokalnim zajednicama kako bi osigurali izvore materijala i plasirali svoje proizvode na globalnim tržištima.

Globalizacija je duboko utjecala na indijsko društvo i ekonomiju, a učinci urbanizacije također su bili značajni. Strukturalni temelji ekonomije uvelike ovise o odlukama političkih lidera. Štednja, zaposlenost, dohodak i razina investicija značajno su obuhvaćeni ekonomskim politikama koje su donosile i provodile vlade. Jedan od najznačajnijih učinaka globalizacije na indijsku kulturu je širenje međunarodne popularne kulture. To je imalo veliki utjecaj na kulturu, društvo, vladu i ekonomiju zemlje. No, ključni element koji je transformirao nacionalnu ekonomiju u globalnu jest ekonomska integracija.

Kao i u drugim zemljama diljem svijeta, globalizacija je omogućila Indiji i njenim stanovnicima da uživaju u većem broju potrošačkih proizvoda nego ikada prije. Potrošači sada imaju širi izbor proizvoda različitih marki - ne samo od lokalnih proizvođača, već i od onih širom svijeta. Zahvaljujući poboljšanoj dostupnosti transporta i dostave, tipični indijski potrošač može brže i po povoljnijim cijenama kupovati najnoviju elektroniku i druge proizvode. Povećanje zaposlenosti u obliku rasta multinacionalnih korporacija, koje su proširile svoje poslovanje u Indiju, doprinjele su povećanju mogućnosti za zapošljavanje. Povećanje izvoza zbog relativne prednosti zemlje u proizvodnji rezultiralo je stvaranjem mnogo novih radnih mjesta. Smanjenje ograničenja u unosu i iznosu novca također je doprinijelo proširenju tržišta rada. Razvoj moderne tehnologije i veća potreba za kvalificiranim radnicima koji rade na daljinu također su povećali izgleda za zapošljavanje u Indiji. Zbog visoke stručnosti i iskustva koje nude međunarodna poduzeća, plaće u Indiji su porasle tijekom globalizacije. Došlo je do promjene u strukturi upravljanja, što je rezultiralo ne samo otvaranjem novih prilika nego i povećanjem plaća. Mnogi ljudi u Indiji uspjeli su se izvući iz apsolutnog siromaštva zbog nedavnog gospodarskog oporavka i rasta zemlje, što je također rezultiralo većim primanjima i drugim pogodnostima za radnike.

4.1.3 Vijetnam

Globalizacija je proces povećanja međunarodne integracije i međuzavisnosti zemalja i regija širom sveta, posebno u ekonomskom, političkom i kulturnom smislu. Vijetnam nije izuzetak od ovog procesa, iako je globalizacija imala različite utjecaje na ovu zemlju.

Vijetnam je doživio značajne promjene u svojoj ekonomiji tokom globalizacije. Zemlja je usvojila tržišne reforme poznate kao "Đôi Mới" (Obnova) krajem 1980-ih, što je dovelo do liberalizacije tržišta, privlačenja stranih investicija i povećanja vanjskotrgovinske aktivnosti. Vijetnam je postao važan sudionik u globalnom lancu opskrbe., posebno u sektorima kao što su tekstilna industrija, elektronika i poljoprivreda.

Strane investicije u Vijetnamu su značajno porasle tijekom posljednjih nekoliko godina. Vijetnam je postao atraktivno odredište za strane investitore iz različitih razloga, uključujući povoljno poslovno okruženje, relativno nisku radnu snagu, te trgovinske sporazume s raznim zemljama. Vijetnam je također uspostavio posebne industrijske zone i slobodne ekonomske zone kako bi privukao strane investitore i olakšao njihov ulazak na tržište. Na primer, jedna od najpoznatijih takvih zona je Slobodna ekonomska zona Ba Ria-Vung Tau.

Vlada Vijetnama je također poduzela reforme s ciljem poboljšanja poslovnog okruženja i poticanja stranih investicija. Ove reforme obuhvaćaju smanjenje administrativnih prepreka, pojednostavljenje procedura za registraciju poduzeća i unapređenje pravne zaštite investitora.

Globalizacija je otvorila nove mogućnosti za izvoz vijetnamskih proizvoda na svjetska tržišta. Vijetnam je potpisao niz trgovinskih sporazuma i postao član Svjetske trgovinske organizacije (WTO) 2007. godine. Ovo je omogućilo bolji pristup međunarodnim tržištima i povećalo izvoz vijetnamskih proizvoda.

Iako je globalizacija donijela mnoge prednosti Vijetnamu, isto tako je stvorila izazove s kojima se zemlja suočava. Vijetnam se susreće s pitanjima kao što su ekonomska nejednakost, zaštita okoliša i promjene u tradicionalnom načinu života. Osim toga, vijetnamska ekonomija je osjetljiva na globalne ekonomske turbulencije i trgovinske ratove.

U suštini, globalizacija je imala dubok utjecaj na Vijetnam, transformirajući ekonomiju, društvo i kulturu zemlje. Vijetnam je postao sve više povezan sa svijetom i igra aktivnu ulogu u globalnim ekonomskim procesima.

4.2. Pregled temeljnih pokazatelja razvijenosti odabranih zemalja

4.2.1 Kina

Gospodarstvo je nadmašilo tržišna očekivanja u prvom tromjesečju, s godišnjim rastom BDP-a koji se ubrzao na 4,5% s 2,9% u četvrtom tromjesečju. Ukidanje ograničenja uzrokovanih Covidom-19, smanjenje slučajeva virusa i vladine mjere za potporu sektoru nekretnina više su nego nadoknadile blagu vanjsku potražnju.

Kada sagledamo različite sektore, primjećujemo da je rast uslužnih aktivnosti potaknuo oporavak, dok se rast industrijske proizvodnje blago usporio, unatoč postupnoj normalizaciji opskrbnih lanaca. Nadalje, tržište nekretnina je zabilježilo djelomičan oporavak; dok su se stambene investicije i dalje smanjivale, prodaja kuća je porasla u prvom tromjesečju u usporedbi s prethodnom godinom. Čini se da gospodarstvo završava tromjesečje snažno, s iznenađujućim porastom maloprodaje, kreditima i robnim izvozom u ožujku. Postignuti rezultati u prvom tromjesečju podudaraju se s opreznim ciljem vlade za rast BDP-a od otprilike 5% u 2023. godini, što izgleda ostvarivo.

Proizvođačke cijene su godišnje pale za 2,5% u ožujku, nakon što su već pale za 1,4% u veljači. Očekuje se da će pritisci na cijene porasti kasnije ove godine, kako će se domaća potražnja i turizam oporavljati. Međutim, treba napomenuti da će rast biti suzdržan zbog promocija i popusta koje će trgovci nuditi za automobile, jačeg juana, manjih problema u opskrbi te manjeg utjecaja vanjskih čimbenika na cijene (World Economy).

Kinesko gospodarstvo snažno se oporavilo od dubokog pada nakon izbijanja COVID-19 i vratilo se na stazu postupnog usporavanja. Pandemija je usporila ponovno uspostavljanje ravnoteže s ulaganja na potrošnju, s proizvodnje na usluge i s ruralne na urbanu migraciju, ali se mora ponovno pokrenuti kako bi rast postao održiv i uključiv.

Oporavak potaknut ulaganjima zadržao je učinkovitost ulaganja na niskoj razini, što ukazuje na nastavak pogrešne raspodjele kapitala. Dug poduzeća popeo se na najviše razine prije

pandemije: zaduživanje su potaknuli čimbenici povezani s krizom i dugotrajniji čimbenici, uključujući implicitna jamstva za poduzeća u državnom vlasništvu i druge javne subjekte.

Usporavanje rasta i kontinuirano smanjenje poreza značit će smanjenje fiskalnih prihoda kako bi se rast učinio inkluzivnijim. Stoga su nužni stabilni izvori prihoda od poreza na osobni dohodak i dividendi od državnih poduzeća. Iako se stanovništvo brzo stari, Kina još uvijek može ostvariti "reformsku dividendu" putem mjera koje će podržati održiv rast produktivnosti. Reforme koje promiču konkurenciju na tržištima proizvoda, među ostalim, imaju potencijal donijeti značajne dobitke u produktivnosti.

Slika 1. Ekonomski pokazatelji razvijenosti Kine

China Economic Data

	2018	2019	2020	2021	2022
Population (million)	1,405	1,410	1,412	1,413	1,413
GDP (USD bn)	13,896	14,277	14,689	17,816	17,977
GDP per capita (USD)	9,888	10,125	10,402	12,612	12,726
GDP (CNY bn)	91,928	98,652	101,357	114,924	121,021
Economic Growth (Nominal GDP, ann. var. %)	10.5	7.3	2.7	13.4	5.3
Economic Growth (GDP, ann. var. %)	6.7	6.0	2.2	8.4	3.0
Private Consumption (ann. var. %)	8.3	6.4	-2.5	13.1	-
Nominal Fixed Investment (ann. var. %)	5.9	5.4	2.9	4.9	5.1
Industrial Production (ann. var. %)	6.2	5.7	2.8	9.6	3.6
Retail Sales (ann. var. %)	9.0	8.0	-3.9	12.5	-0.2
Disposable Income (ann. var. %)	7.8	7.9	3.5	8.2	3.9
Wages (ann. var. %)	10.9	9.8	7.6	9.7	6.7
Unemployment (% of active population, eop)	4.9	5.2	5.2	5.1	5.5
Merchandise Trade Balance (USD bn)	351	421	524	670	851
Merchandise Exports (USD bn)	2,487	2,499	2,590	3,357	3,561
Merchandise Imports (USD bn)	2,136	2,078	2,066	2,687	2,709
Merchandise Exports (ann. var. %)	9.9	0.5	3.6	29.6	6.1
Merchandise Imports (ann. var. %)	15.8	-2.7	-0.6	30.0	0.8
Foreign Direct Investment (USD bn)	138	141	149	181	189
International Reserves (USD bn)	3,168	3,223	3,357	3,427	3,307
International Reserves (months of imports)	17.8	18.6	19.5	15.3	14.6
External Debt (USD bn)	1,983	2,071	2,401	2,747	2,453
External Debt (% of GDP)	14.3	14.5	16.3	15.4	13.6

Izvor : <https://www.focus-economics.com/countries/china/>

4.2.2 Indija

Godine 1947., nakon što je stekla neovisnost od Britanije, Indija je uspostavila plansku ekonomiju (poznatu i kao komandna ekonomija). U planskoj ekonomiji, većinu ekonomskih odluka o proizvodnji i distribuciji proizvoda donosi vlada.

Vlada se prvotno usmjerila na razvoj teške industrije, ali s vremenom se shvatilo da ovakav naglasak nije održiv. Godine 1991., Indija je počela postupno ublažavati svoja ekonomska ograničenja, što je rezultiralo većom liberalizacijom i rastom privatnog sektora u zemlji. Danas se Indija smatra mješovitom ekonomijom u kojoj privatni i javni sektori koegzistiraju, a zemlja aktivno sudjeluje u međunarodnoj trgovini.

Gospodarstvo zemlje bilježi iznimno brz rast, od 288 milijardi dolara 1992. godine do impresivnih 2,66 bilijuna dolara u 2020. godini. Poljoprivreda, koja je nekad bila glavni izvor prihoda i dohotka Indije, s vremenom je pala na otprilike 18,32% ukupnog BDP-a zemlje prema podacima iz 2020. godine. Međutim, analitičari su istaknuli da ovaj pad ne bi trebao biti tumačen kao smanjenje proizvodnje. Umjesto toga, on odražava značajne poraste industrijske i uslužne proizvodnje u Indiji.

U posljednjim desetljećima Indija je ostvarila značajan napredak u različitim aspektima obrazovanja. Pristup obrazovanju značajno je proširen, pri čemu je otprilike 93 posto ruralnih kućanstava imalo osnovnu školu udaljenu 1 km ili manje (NSS 75. krug). Stopa pismenosti mladih (dobna skupina od 15 do 24 godine) porasla je na 91,7 posto u 2018. godini. Međutim, izazovi vezani uz jednakost i kvalitetu obrazovanja i dalje postoje, što dovodi do loših rezultata učenja i smanjenja općeg povjerenja u javno obrazovni sustav.

Trenutno, trgovina čini 45,3% bruto domaćeg proizvoda (BDP) zemlje. Glavni izvozni proizvodi uključuju naftne proizvode (13,7%), dijamante (6,3%), lijekove (4,3%), nakit (2,7%) i rižu (2,4%), dok se među uvoznim proizvodima ističu naftni proizvodi (18,7%), zlato (9,8%), dijamanti (4,6%), ugljen i slična čvrsta goriva (4,5%), te naftni plin i drugi plinoviti ugljikovodici (4,2%). Prema prognozama Međunarodnog monetarnog fonda (MMF) za vanjsku trgovinu, volumen izvoza roba i usluga povećao se za 3,9% u 2022. godini i očekuje se daljnji rast u 2023. godini, dosežući 4,9%, dok se volumen uvoza roba i usluga povećao za 10,1% u 2022. godini i očekuje se da će porasti za 7,2% u 2023. godini.

Slika 2. Ekonomski pokazatelji razvijenosti Indije

India Economic Data

	2018	2019	2020	2021	2022
Population (million)	1,369	1,383	1,396	1,410	1,423
GDP (USD bn)	2,703	2,835	2,671	3,150	3,391
GDP per capita (USD)	1,974	2,050	1,913	2,234	2,382
GDP (INR bn)	188,997	201,036	198,299	234,710	272,407
Economic Growth (Nominal GDP, ann. var. %)	10.6	6.4	-1.4	18.4	16.1
Economic Growth (GDP, ann. var. %)	6.5	3.9	-5.8	9.1	7.2
Private Consumption (ann. var. %)	7.1	5.2	-5.2	11.2	7.5
Government Consumption (ann. var. %)	6.7	3.9	-0.9	6.6	0.1
Fixed Investment (ann. var. %)	11.2	1.1	-7.3	14.6	11.4
Exports (G&S, ann. var. %)	11.9	-3.4	-9.1	29.3	13.6
Imports (G&S, ann. var. %)	8.8	-0.8	-13.7	21.8	17.1
Agriculture (ann. var. %)	2.1	6.2	4.1	3.5	4.0
Industry (ann. var. %)	5.3	-1.4	-0.9	11.6	4.4
Services (ann. var. %)	7.2	6.4	-8.2	8.8	9.5
Merchandise Trade Balance (USD bn)	-184	-161	-100	-191	-272
Merchandise Exports (USD bn)	330	313	292	422	438
Merchandise Imports (USD bn)	514	475	392	613	709
Merchandise Exports (ann. var. %)	8.8	-5.1	-6.9	44.7	3.8
Merchandise Imports (ann. var. %)	10.6	-7.7	-17.4	56.4	15.7
Foreign Direct Investment (USD bn)	30.7	43.0	44.0	38.6	28.0
International Reserves (USD bn)	413	478	577	607	578
International Reserves (months of imports)	9.6	12.1	17.7	11.9	9.8
External Debt (USD bn)	543	558	574	619	625
External Debt (% of GDP)	20.1	19.7	21.5	19.7	18.4

Izvor : <https://www.focus-economics.com/countries/india/>

4.2.3 Vijetnam

Od pokretanja Doi Moi (Reforma) 1986. godine, Vijetnam je napredovao iz pozicije sekundarne ekonomije prema globalno integriranoj, socijalistički orijentiranoj tržišnoj ekonomiji. Od 1990. godine, prosječna godišnja stopa ekonomskog rasta u Vijetnamu od 5,5 % bila je druga, samo iza Narodne Republike Kine (PRC) u Aziji. U 2019. godini, rast bruto domaćeg proizvoda (BDP) Vijetnama iznosio je više od 7 %, a 2020. godina zabilježila je stopu rasta od 2,9%, što je Vijetnam svrstalo među rijetke zemlje koje su ostvarile pozitivan ekonomski rast usprkos pandemiji.

Ekonomске reforme zajedno s povoljnim globalnim trendovima, pomogle su Vijetnamu da s jedne od najsiromašnijih zemalja svijeta preraste u srednje prihodnu ekonomiju u samo jednom naraštaju. Između 2002. i 2021. godine, BDP po stanovniku povećao se 3,6 puta, dosegnuvši gotovo 3.700 američkih dolara. Stopa siromaštva (3,65 dolara dnevno, PPP 2017) smanjila se s 14% u 2010. godini na 3,8% u 2020. godini.

Tijekom protekla tri desetljeća, sektor poljoprivrede je ostvarivao godišnji rast u rasponu od 2,5 do 3,5%, podržavajući ekonomski rast i osiguravajući sigurnost opskrbe hranom. U 2020. godini je doprinio s 14 posto BDP-a i zapošljavao 38% radne snage, dok je 2021. godine, tijekom vrhunca pandemije COVID-19, ostvario više od 48 milijardi američkih dolara prihoda od izvoza.

Zdravstveni rezultati su se poboljšali zajedno s rastućim životnim standardima. Stopa smrtnosti novorođenčadi pala je sa 32,6 na 1.000 živorođenih u 1993. godini na 16,7 u 2020. godini. Očekivano trajanje života povećalo se sa 70,5 na 75,5 godina između 1990. i 2020. godine. U Vijetnamu, indeks univerzalnog zdravstvenog osiguranja iznosi 73, što predstavlja viši broj u usporedbi s regionalnim i globalnim prosjekom. Nacionalno zdravstveno osiguranje pokriva čak 87% stanovništva.

Pristup infrastrukturnim uslugama dramatično se povećao u proteklom desetljeću. U 2019. godini, gotovo 99,4% stanovništva koristilo je električnu energiju kao svoj glavni izvor osvjjetljenja, što predstavlja značajan napredak u usporedbi s tek 14% iz 1993. godine.

Još impresivniji pomak ostvaren je u pristupu čistoj vodi, posebno u ruralnim područjima. U 1993. godini, samo 17% ruralnog stanovništva imalo je pristup čistoj vodi, dok se taj postotak znatno povećao i dosegao 51% u 2020. godini.

Ovi statistički podaci jasno pokazuju ozbiljne napore i investicije koje su vlasti i organizacije uložile kako bi unaprijedile infrastrukturne usluge i poboljšale životni standard građana. Ovaj napredak u pristupu električnoj energiji i čistoj vodi svakako je doprinio boljem kvalitetu života i ekonomskom razvoju mnogih zajednica u zemlji.

Izvozna tržišta Vijetnama značajno su se proširila od 2006. godine. Tada su Sjedinjene Američke Države bile najvažnije izvozno tržište Vijetnama, čineći 19,8% (9,02 milijarde dolara) ukupne vrijednosti izvoza. Međutim, do 2020. godine, ta brojka je porasla na 25,6% (77 milijardi dolara) ukupne vrijednosti izvoza Vijetnama. Osim Sjedinjenih Američkih Država, Kina je također postala jedno od vodećih izvoznih tržišta za Vijetnam. 2006. godine, izvoz Vijetnama prema Kini činio je 5,74% (2,62 milijarde dolara) ukupne vrijednosti izvoza. Do 2020. godine, Kina je zauzela drugo mjesto među najvećim izvoznim tržištima Vijetnama, čineći 16,5% (49,4 milijarde dolara) ukupne vrijednosti izvoza.

Slika 3. Ekonomski pokazatelji razvijenosti Vijetnama

Vietnam Economic Data

	2018	2019	2020	2021	2022
Population (million)	94.7	96.5	97.6	98.5	99.5
GDP (USD bn)	304	332	346	370	406
GDP per capita (USD)	3,216	3,439	3,548	3,753	4,086
GDP (VND tn)	7,009	7,707	8,044	8,480	9,513
Economic Growth (Nominal GDP, ann. var. %)	11.4	10.0	4.4	5.4	12.2
Economic Growth (GDP, ann. var. %)	7.5	7.4	2.9	2.6	8.0
Private Consumption (ann. var. %)	6.9	7.0	0.4	1.9	7.8
Government Consumption (ann. var. %)	4.7	5.4	1.2	4.7	3.6
Fixed Investment (ann. var. %)	8.2	7.7	4.1	3.7	6.0
Exports (G&S, ann. var. %)	12.3	6.2	4.1	13.9	4.7
Imports (G&S, ann. var. %)	9.6	4.9	3.3	15.8	2.1
Industrial Production (ann. var. %)	8.4	6.9	2.4	2.1	15.5
Unemployment (% of active population, aop)	2.2	2.2	2.5	3.1	2.3
Fiscal Balance (% of GDP)	-1.0	-0.4	-2.9	-3.4	-2.5
Merchandise Trade Balance (USD bn)	16.5	21.2	30.7	15.7	25.7
Merchandise Exports (USD bn)	244	264	283	336	371
Merchandise Imports (USD bn)	227	243	252	320	346
Merchandise Exports (ann. var. %)	13.3	8.4	7.0	18.9	10.5
Merchandise Imports (ann. var. %)	11.2	7.0	3.7	27.2	7.8
Foreign Direct Investment (USD bn)	15.5	16.1	15.8	15.7	17.9
International Reserves (USD bn)	55.5	78.3	94.8	109.4	86.5
International Reserves (months of imports)	2.9	3.9	4.5	4.1	3.0
External Debt (USD bn)	107	117	125	136	-
External Debt (% of GDP)	35.1	35.4	36.1	36.8	-

Izvor : <https://www.focus-economics.com/countries/vietnam/>

4.3 Diskusija o mogućnostima gospodarskog rasta i razvoja odabranih zemalja

U lipnju 2023. godine Kina je izvezla 285 milijardi dolara vrijednih proizvoda i uvezla 215 milijardi dolara, što je rezultiralo pozitivnim trgovinskim saldom od 70,6 milijardi dolara. Između lipnja 2022. i lipnja 2023. godine izvoz Kine smanjio se za 45,9 milijardi dolara (-13,9%) s 331 milijarde dolara na 285 milijardi dolara, dok su uvozi smanjeni za 18,6 milijardi dolara (-7,98%) s 233 milijarde dolara na 215 milijardi dolara.

Strani investitori u Kini će sve više biti privučeni unutrašnjim provincijama Kine u narednim godinama, prema izvješću Economist Intelligence Unit. S brзом urbanizacijom u tim provincijama dolazi i povećanje radne snage, što dalje potiče rast tržišta maloprodaje u ovim područjima. U centralnim provincijama se prosječna stopa urbanizacije povećala s približno 44% u 2010. na gotovo 55% u 2020. godini. U roku od pet godina, gotovo polovina FDI-a ići će u područja izvan istočne obale, u usporedbi s manje od 20% u 2000. godini.

Kina i multinacionalne kompanije (MNC) izgradile su međusobno koristan odnos tokom proteklih nekoliko desetljeća. Između 1990. i 2019. godine, stvarni bruto domaći proizvod (GDP) Kine je rastao po prosječnoj stopi od gotovo 10 posto godišnje, što je doprinijelo više od četvrtine globalnog rasta GDP-a, dok se prosječni prihod domaćinstava povećao s otprilike 750 dolara na 13.000 dolara. Ta dinamičnost privukla je multinacionalne kompanije koje su se žurile u Kinu kako bi iskoristile dio tog rasta. U jednom trenutku, MNC-ovi su zapošljavali 16 milijuna ljudi i činili su više od polovine kineskog izvoza. Također su doprinijeli uvođenju najboljih praksi u Kinu, što je povećalo produktivnost ekonomije u industrijama kao što su kemijska i kozmetička industrija.

Međutim, multinacionalne kompanije (MNC) su počele ponovno procjenjivati svoj odnos s Kinom. Nedavno istraživanje je pokazalo da se udio američkih MNC-ova koji smatraju Kinu jednim od svojih tri glavna prioriteta za investicije smanjio sa 77 posto u 2010. godini na 45 posto u 2022. godini. Iako mnoge MNC-ove i dalje ulažu u Kinu, neki smanjuju svoje operacije tamo ili preusmjeravaju svoje investicije prema drugim zemljama, dok se neki potpuno povlače iz Kine.

Kina također predstavlja multinacionalnim kompanijama jedinstvene rizike. Rastuće napetosti sa Sjedinjenim Američkim Državama i Europom imaju potencijal da poremete globalne lance vrijednosti, posebno u kritičnim sektorima. Kina najbrže stari od svih ostalih ekonomija u

razvoju, što stavlja pritisak na dostupnost radne snage. Također, izloženost Kine riziku od visokih cijena nekretnina je zabrinjavajuća. Omjer duga u odnosu na bruto domaći proizvod (GDP) u zemlji iznosi 274%, što je povijesno visoko.

Prema Svjetskoj banci, Vijetnam je započeo 2021. godinu s nižom stopom ekonomske ekspanzije, koja je iznosila otprilike 2,6%, no očekivalo se da će se povećati na 7,5% u 2022. godini. Značajno je napomenuti da je stopa rasta znatno skočila u trećem kvartalu 2022. godine, dosegnuvši 13,67%, s očekivanjima da će se dalje povećavati u narednom kvartalu. Iz tog razloga, prognozira se da će Vijetnam imati najviši bruto domaći proizvod (BDP) među zemljama ASEAN-a i tijekom 2022. i 2023. godine.

Trgovinski sporazum između SAD-a i Vijetnama iz 2001. godine (BTA) transformirao je bilateralni komercijalni odnos između ove dvije zemlje i ubrzao Vijetnamov ulazak u globalno gospodarstvo, Vijetnam se pridružio Svjetskoj trgovinskoj organizaciji (WTO) u siječnju 2007. godine. Od potpisivanja BTA, bilateralna trgovina porasla je sa 2,9 milijardi dolara u 2002. na preko 110 milijardi dolara u 2021. godini, čime je Vijetnam postao šesti najveći izvor uvoza za SAD i 28. najveće odredište za izvoz iz SAD-a. U 2021. godini, Vijetnam je ostvario trgovinski suficit od 81 milijarde dolara u odnosu na Sjedinjene Američke Države.

Prema podacima sa OEC, 2006. godine najveći izvozni proizvod Vijetnama bila je sirova nafta, čineći 16,9% ukupnog izvoza i iznosila je 7,72 milijarde dolara. Međutim, do 2020. godine, udio sirove nafte u ukupnom izvozu Vijetnama smanjio se na samo 0,54%, što je ekvivalentno 1,64 milijarde dolara. Umjesto toga, oprema za emitiranje postala je najveći izvozni proizvod Vijetnama u to vrijeme, čineći 14% ukupnog izvoza ili 42 milijarde dolara. Mobilni telefoni su se našli na drugom mjestu, čineći 7,14% ukupne vrijednosti izvoza, što je iznosilo 21,4 milijardi dolara. Izvoz elektroničkih komponenti rangirao se kao treći po važnosti, čineći 6,48% ukupne vrijednosti izvoza i ekvivalentno 19,4 milijarde dolara.

Pod utjecajem kontinuiranog rasta, Vijetnam i dalje privlači rekordne strane izravne investicije (FDI). Najnoviji podaci Agencije za strane investicije (FIA) pokazuju da su FDI u Vijetnamu u prvih pet mjeseci ove godine dostigli četverogodišnji rekord od 16,74 milijardi američkih dolara.

Od siječnja do svibnja je odobreno otprilike 1.363 novih projekata, s ukupnim registriranim kapitalom od 6,46 milijardi dolara. To predstavlja povećanje od 38,7% u usporedbi s istim razdobljem prošle godine.

Od 19 sektora koji su privukli kapital, proizvodnja i prerada su na prvom mjestu s iznosom od 10,5 milijardi dolara, što čini 72% ukupnih FDI. Slijedi sektor nekretnina s 1,1 milijardom dolara, a potom trgovina na veliko i malo s 742,7 milijuna dolara. Investicije su uglavnom potaknute trgovinskim ratom između SAD-a i Kine.

Nedavno stupanje na snagu Sporazuma o sveobuhvatnom i naprednom partnerstvu za Transpacifičko područje (CPTPP) i Sporazuma EU i Vijetnama o slobodnoj trgovini (EVFTA) otvorit će značajne prilike kako za dolazne tako i za odlazne investicije u narednim godinama. Vijetnam je uložio mnogo u svoj ljudski kapital i infrastrukturu. Suočavajući se s brzo rastućom populacijom - koja danas broji 95 milijuna stanovnika, od kojih je polovina mlađa od 35 godina, a u usporedbi s 60 milijuna stanovnika koliko ih je bilo 1986. godine. Vijetnam je provodio značajna javna ulaganja u osnovno obrazovanje, što je bilo neophodno zbog rastuće populacije i potrebe za stvaranjem radnih mjesta. Paralelno s tim, Vijetnam je također investirao velike iznose u infrastrukturu kako bi osigurao pristup povoljnom masovnom internetu. S obzirom na nadolazeću četvrtu industrijsku revoluciju, koja se širi jugoistočnom Azijom, imati čvrstu IT infrastrukturu postaje ključna priprema za budućnost.

Od 1947. do 1991. godine, Indijsko gospodarstvo uglavnom je bilo zatvoreno. Na uvozne proizvode nametani su visoki porezi, a strane investicije poput stranih izravnih ulaganja (FDI) bile su ograničene.

Međutim, nakon liberalizacije 1991. godine, vanjska trgovina znatno se poboljšala. Iako još uvijek zaostaje za visoko prihodnim zemljama i globalnim prosjekom u pogledu otvorenosti trgovine, važnost međunarodne trgovine za indijsko gospodarstvo postupno je raslo tijekom proteklih četiri desetljeća. Tijekom 1980-ih godina, udio trgovine u BDP-u zemlje kretao se između 12 i 15%. Međutim, u razdoblju od 1990. do 2000. godine, taj omjer između trgovine i BDP-a skočio je s 15 na 27%. Od 2011. do 2013. godine premašio je 50% prije nego što se 2021. godine vratio na 45%.

Izravna strana ulaganja (FDI), kao ključni pokretač ekonomskog rasta, predstavljaju značajan izvor financiranja bez zaduživanja za ekonomski razvoj Indije. Strane korporacije ulažu u Indiju kako bi iskoristile određene povlastice za ulaganje, poput poreznih olakšica i relativno nižih plaća. To pomaže Indiji razvijati tehničko znanje, stvarati radna mjesta i donosi druge koristi. Ta ulaganja dolaze u Indiju zbog potpornog okvira politike vlade, dinamičnog poslovnog okruženja, rastuće globalne konkurentske sposobnosti i ekonomske moći.

Priljevi stranih direktnih investicija (FDI) u Indiju povećali su se 20 puta od 2000.-01. do 2021.-22. Prema Odjelu za promicanje industrije i unutarnju trgovinu (DPIIT), ukupni FDI priljev u Indiju iznosio je 919,633 milijarde američkih dolara od travnja 2000. do ožujka 2023. godine, uglavnom zbog napora vlade u poboljšanju poslovne klime i liberalizacije pravila za FDI. Ukupni priljev FDI-a u Indiju od siječnja do ožujka 2023. godine iznosio je 15,49 milijardi američkih dolara.

Od travnja 2000. do ožujka 2023. godine, uslužni sektor Indije privukao je najveći udio FDI kapitala od 16%, u iznosu od 102,85 milijardi američkih dolara, slijedi ga sektor računalnog softvera i hardvera s 15%, u iznosu od 94,91 milijardi američkih dolara, trgovina s 6%, 39,53 milijarde američkih dolara, telekomunikacije s 6%, 39,04 milijarde američkih dolara i automobilska industrija s 5%, 34,74 milijarde američkih dolara.

Potencijalni rast može se ostvariti putem povećanja produktivnosti. Indija je postigla značajan napredak u digitalizaciji svoje ekonomije, što obuhvaća proširenje dostupnosti interneta i mobilnog interneta. No, još jedan ključni faktor je jedinstveni identifikacijski broj poznat kao Aadhaar, najveći biometrijski identifikacijski sustav na svijetu. Putem ovog sustava, moguće je provjeriti identitet njene 1,4 milijarde stanovnika kako online tako i fizički. Ovo omogućava precizniju isporuku javnih usluga, proširuje dostupnost kredita za manja poduzeća i stoga može doprinijeti potencijalnom rastu putem povećane produktivnosti.

Slika 4 Vrijednost izvezenih dobara kao udio u BDP-u, od 1827. do 2014. godine.

Do 1870. godine, globalna trgovina je bila relativno skromna, a ukupan iznos svjetskog izvoza činio je manje od 10% globalnog proizvoda. No, tijekom posljednjeg stoljeća svjedočili smo dramatičnom porastu globalne trgovine. Danas, vrijednost izvezenih dobara širom svijeta gotovo doseže četvrtinu globalnog bruto domaćeg proizvoda (BDP-a).

Rastuća globalna trgovina pokazuje kako je globalizacija omogućila lakši pristup tržištima širom svijeta. Roba sada prelazi nacionalne granice kako bi se kupila, prodala ili preradila u drugim zemljama više nego ikad prije. Ovo otvara nove prilike za gospodarski rast i razvoj, ali također postavlja izazove u vezi s trgovinskim odnosima, pravilima i regulacijama.

Tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, zemlje u razvoju postale su sve važnije u globalnoj ekonomiji. Većina projekcija bruto domaćeg proizvoda (BDP-a) sugerira da će se ovaj trend rasta nastaviti, a očekuje se da će se uloge razvijenih zemalja i zemalja u razvoju vremenom mijenjati u apsolutnim iznosima. Iako razvijena Azija predvodi ovaj proces, i druge regije u razvoju bilježe povećanje svog udjela u globalnom BDP-u. Prognoze sugeriraju da će zemlje u razvoju činiti više od 60 posto ukupnog svjetskog ekonomskog rasta.

5. ZAKLJUČAK

Kao što je navedeno u radu, globalizacija se objašnjava kao razvoj nacionalističkih i lokalnih pogleda na širu perspektivu međuovisnog i međusobno povezanog svijeta sa slobodnim prijenosom usluga, dobara i kapitala preko nacionalnih granica. To uključuje razvoj političkih, društvenih i gospodarskih odnosa između zemalja, bolje prepoznavanje uvjerenja i očekivanja različitih društava i kultura te međusobno povezana pitanja kao što je intenziviranje međunarodnih odnosa.

Globalizacija se općenito izražava kao integracija zemalja u vanjski svijet u gospodarskom, društvenom i političkom kontekstu. Jedan od najvažnijih pokazatelja stupnja razvijenosti zemlje je učinak gospodarskog rasta navedene zemlje. Stoga je važno ispitati utječe li proces globalizacije na gospodarski rast. U radu je obrađena i prikazana analiza triju zemalja: Kine, Indije i Vijetnama.

Kineski visok rast temeljen na ulaganjima, jeftinoj proizvodnji i izvozu uvelike je dosegao svoje granice i doveo do ekonomskih, društvenih i ekoloških neravnoteža. Smanjenje tih neravnoteža zahtijeva pomake u strukturi gospodarstva s proizvodnje na usluge visoke vrijednosti, s ulaganja na potrošnju i s visokog na niski intenzitet ugljika.

U proteklim godinama, ekonomski rast se suočavao s umjerenim izazovima uzrokovanim strukturnim ograničenjima. To uključuje smanjenje stope rasta radne snage, opadanje povrata na ulaganja i usporavanje rasta produktivnosti. Izazov u budućnosti leži u pronalasku novih pokretača rasta dok se istovremeno bave društvenim i ekološkim posljedicama prethodnog kineskog razvojnog modela.

Kineski brzi gospodarski rast premašio je tempo institucionalnog razvoja i postoje važni institucionalni i reformski nedostaci koje Kina mora riješiti kako bi osigurala visokokvalitetan i održiv put rasta. Uloga države treba evoluirati i fokusirati se na pružanje jasnog, poštenog i stabilnog poslovnog okruženja, jačanje regulatornog sustava i vladavine prava kako bi se dodatno podržao tržišni sustav, kao i osiguravanje ravnopravnog pristupa javnim uslugama svim građanima.

Globalizacija je imala značajan utjecaj na Indiju. Ona je rezultirala rastom stranih investicija u različitim sektorima, uključujući korporativne, znanstvene i maloprodajne sektore. Pored toga, globalizacija je duboko utjecala na različite sfere, uključujući monetarnu, društvenu, političku i kulturnu sferu. Potaknula je napredak u informacijskoj tehnologiji i prometu. Osim toga, stvaranje ekonomskih zona otvorilo je nove mogućnosti za zapošljavanje.

Dolazak stranih kompanija i ekonomska ekspanzija doveli su do otvaranja novih radnih mjesta, ali većina tih radnih mjesta koncentrirana je u sektoru usluga. To je rezultiralo brzim rastom tog sektora, ali istovremeno je stvorilo izazove za osobe s nižim stupnjem obrazovanja. Industrijski sektor Indije doživio je značajan priljev stranih kapitalnih investicija. Zemlja je postala popularna destinacija za offshoring u sektorima farmacije, kemije i naftne industrije. Ovaj razvoj je donio napredne tehnologije i procese koji su pridonijeli modernizaciji Indijskog industrijskog sektora. S ekonomske strane, održavanje slobodnog, konvertibilnog i otvorenog

transnacionalnog tržišta s omogućenim pristupom predstavlja izazov za velika tržišta poput Indije.

Rezultati tridesetogodišnjeg procesa ekonomske tranzicije u Vijetnamu su impresivni. Vijetnam je privukao investicije i povećao izvoz zahvaljujući različitim čimbenicima, uključujući konkurentan investicijski okvir, otvaranje trgovine, sudjelovanje u međunarodnom ekonomskom sustavu, političku stabilnost i niske troškove rada. Vijetnam je izrazito globalizirano gospodarstvo koje je naglasak stavilo na izvoz kao sredstvo za postizanje ekonomske ekspanzije. Poput Kine, komunistički Vijetnam otvorio je svoje tržište jeftine radne snage stranim investitorima i postao ključno središte za niskotarifnu proizvodnju. Zemlja je danas značajan izvoznik elektronike i odjeće, pri čemu su Sjedinjene Američke Države i Kina glavne destinacije za njihove proizvode.

Globalizacija nosi rastuću međuzavisnost s drugim zemljama, što može dovesti do problema poput neravnoteže u raspodjeli resursa. U mnogim slučajevima, paritet između nerazvijenih i razvijenih zemalja ostaje i dalje nepromijenjen.

LITERATURA

1. Babić, A. i Babić M. (2008) Međunarodna ekonomija, Sedmo izdanje. Zagreb: Sigma savjetovanja d.o.o.,
2. Becker B., Huselid M., Ulrich D. (2001) Linking people, strategy, and performance, MA: Harvard Business School Press, Boston,

3. Bergh, A., Nilsson, T. (2014) Is globalization reducing absolute poverty? *World Development* 62: 42–61
4. Barry Eichengreen (2008) *Globalizing Capital: A history of the international monetary System*
5. Calderon, C., Chong, A. (2001) External sector and income inequality in interdependent economies using a dynamic panel data approach. *Economics Letters* 71: 225–311
6. Clark I. (1999) *Globalization and international relations theory*, Oxford University Press, Oxford,
7. Čečuk A. (2002.) *Financijska globalizacija*, Graf form, Split,
8. Dicken, P. (2015) *Global shift, transforming the world economy*, The Guilford Publications, New York,
9. Giddens, A. (2005), *Odbjegli svijet: Kako globalizacija oblikuje naše živote*, Zagreb, Jesenski i Turk,
10. Grgić, M. i Bilas, V. (2008) *Međunarodna ekonomija*, Lares plus Zagreb,
11. Jovančević, R. (2005) *Ekonomski učinci globalizacije i Europska unija*. Zagreb.,
12. Kuepper, J. (2017) Globalization and its impact on economic growth, *Researchgate article*, str. 12-35
13. Lovrinović, I. (2015) *Globalne financije*, Zagreb: Accent,
14. Matic, B. (2004) *Međunarodno poslovanje*, Zagreb: Sinergija Nakladništvo,
15. Mayer, D. (2001) The long-term impact of health on economic growth in Latin America. *World Development* 29: 1025–33
16. Mlinar, Z. (1999) *Globalizacija, deterritorizacija i kulturni identitet*, Kulturni radnik,

17. Read, R. (2004) The implications of increasing globalization and regionalism for the economic growth of small island states, *World Development*, Vol. 32, No. 2, str. 365–378.
18. Rodrik, D. (2007) One economics, many recipes: Globalization, institutions, and economic growth, Princeton University Press, UK.
19. Sachs, Jeffrey D. (2007) Kraj siromaštva: Ekonomske mogućnosti našeg doba, Zagreb, Algoritam,
20. Samuelson, Paul A., (2000) Ekonomija, 15. izdanje, Zagreb, Mate d.o.o.,
21. Stiglitz, Joseph, E. (2009) Uspjeh globalizacije: Novi koraci do pravednog svijeta, Zagreb, Algoritam,
22. Vrcić, A. (2022) Globalna ekonomija i multinacionalne kompanije u svjetlu pandemije Covid 19 bolesti, *Oeconomicus*, Zagreb, str. 12-34,
23. Welander, A., Lyttkens, C. H., Nilsson, T. (2015) Globalization, democracy, and child health in developing countries. *Social Science & Medicine* 136: 52–63.

Popis slika

Slika 1. Ekonomski pokazatelji razvijenosti Kine	32
Slika 2. Ekonomski pokazatelji razvijenosti Indije.....	34
Slika 3. Ekonomski pokazatelji razvijenosti Vijetnama	37
Slika 4 Vrijednost izvezenih dobara kao udio u BDP-u, od 1827. do 2014. godine.	41